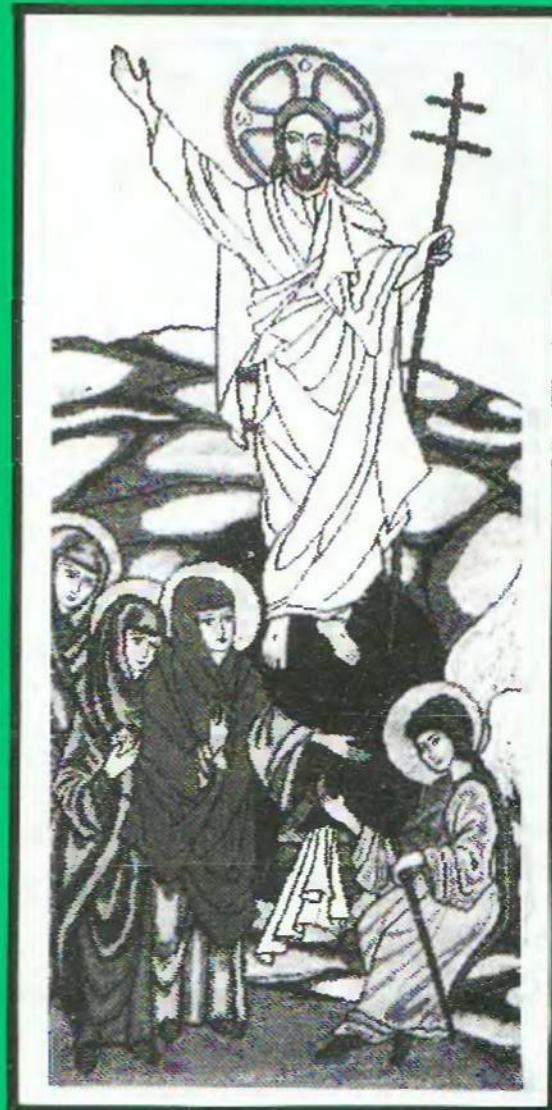

ЛЕМКІВЩИНА LEMKIVSHCHINA

РІК XIX. Н. 1 (72)

ВЕСНА — 1998 — SPRING

VOL. XIX. No. 1 (72)

НАША ЦІЛЬ: ОБ'ЄДНАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ЕТНОГРАФІЧНИХ ЗЕМЕЛЬ
У ВІЛЬНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ

OUR MOTTO: THE UNITY OF UKRAINIAN ETHNOGRAPHIC TERRITORY IN
A FREE UKRAINIAN STATE

ЛЕМКІВЩИНА

LEMKIVSHCHYNA

ВИДАЄ ОРГАНІЗАЦІЯ ОБОРОНИ ЛЕМКІВЩИНИ В АМЕРИЦІ / PUBLISHED BY ODLWU, INC.

РІК XIX, Ч. 1 (72)   ВЕСНА — 1998 — SPRING   VOL. XIX. No. 1 (72)

А. Ядловський: Останній Великдень	1
Т. Шевченко: Минають дні	2
Є. Крименко-Іванків: Шевченко і ми	2
Я. Мокляк: Російське православ'я на Лемківщині в 1911-1915 роках	3
Я. Зоряна: Там споконвіку	8
П. Лолата: "Бескид"	9
М. Симчин: Народ	10
Цапка-Д. Грицько: Шляхом щастя і смерти	12
В.Кий: Діти акції "Віслा"	15
Lemkivshchyna: Easter Greetings	16
Taras Shevchenko: Poems	17
O. Myshanych: Political Rutherenienism — a Ukrainian Problem (I)	18
I. Калинич: Парафія Тарнавка	21
Т. Шевченко: Не нарікаю	22
М. Мушник: Вони люблять лемківський фольклор	25
В. Ковельчик: Побачення з Лемківчиною	26
Дискусія, розмови	
I. Красовський. Відгук на статтю "Лемківщина на роздоріжжі"	27
B. Василів: У відповідь п. Красовському	28
Коляда 1997/98. Список жертвовувачів	31

На обкладинці: о. д-р Дмитро Блажејовський. "Воскресіння Христове".
Вишивана ікона. Люрд, Франція.
Our cover: Rev. Dmytro Blazejowskyj, Ph. D. "Resurrection". Embroidered icon.
Lourd, France.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ: Marija Duplak (головний редактор), Zenon Wojtowich, Ivan Hvozda.
EDITORIAL BOARD: Marie Duplak (Editor-in-chief), Ivan Hvozda, Zenon Wojtowych.

Мистецьке оформлення обкладинки Михайла Черешньовського
Cover design by Mykhailo Chereshniovskiy

КРАЙОВА УПРАВА ООЛ

ЕКЗЕКУТИВА

Марія Дупляк	голова
Зенон Галькович	1-ий заст. голови і реф. зовнішніх зв'язків
Володимир Кікта	2-ий заст. голови
Зенон Войтович	секретар
Степан Косцюшок	скарбник
Іван Гвозда	член екзекутиви
Мирон Мицьо	член екзекутиви
Микола Дупляк	член екзекутиви

РЕФЕРЕНТУРИ

Юрій Ковальчик	допоміговий
Корнило Бабяк	організаційний
Степан Гованський	музейний
Іван Гресь	культ.-освітній

ВІЛЬНІ ЧЛЕНИ

Іван Васічко	Василь Гаргай
Іаан Філь	Теодор Малинськ
Ярослав Кравчишин	Петро Русинко

КОНТРОЛЬНА КОМІСІЯ

Михайло Даіман	голова
Теодор Полянський	член
Іван Нищіт	член

ТОВАРИСЬКИЙ СУД

Іван Хомко	голова
Юліян Котляр	член
Анна Войтович	член

Адреса Крайової Управи ООЛ:

ODLWU, Inc.
P.O. Box 7, Clifton, NJ 07011-0007

Адреса Редакції та Адміністрації:

"Lemkivshchyna" Magazine
P.O. Box 7
Clifton, NJ 07011-0007 USA

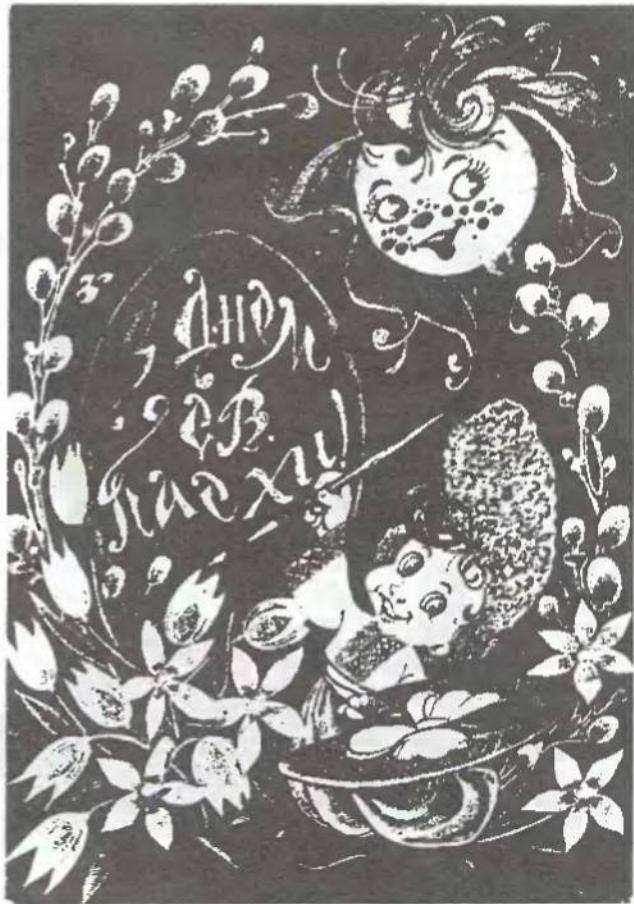
Printed in USA by COMPUTOPRINT Corp.
35 Harding Avenue, Clifton, NJ 07011
Tel.: 1(973) 772-2166   Fax: 1(973) 772-1963
e-mail: computopr@aol.com

ОСТАННІЙ ВЕЛИКДЕНЬ

Останній Великдень в весняний день
Святкує моя Лемковина.
В церквах не чути священних пісень
Й не зійшлася разом родина.
І лиш на дорозі в святковий день
Ридає маленька дитина.
А в полі, в лісі гуляє вогонь
І гине у нім Лемковина.
Повсюди лиш чути гарматний спів
І танки рेगочуть прокляті.
І не зрозуміти в піснях цих слів
Бійці тількипадають стяti.
Мирні ж люди йдуть шляхом курним,
Позаду лишивши хатину.
Не знає ніхто, що буде із ним:
Багатьох — це шлях до загину.
Йшла в невідомий, незнаний ще край
Щаслива колись Лемковина.
Прощався назавжди із нею плаї
І плакала з жалю калина.

Анатолій Ядловський

1945-47

З РАДІСНИМ СВЯТОМ ВОСКРЕСІННЯ ХРИСТОВОГО
ВІТАЄМО

ІЄРАРХІВ УКРАЇНСЬКИХ ЦЕРКОВ,
УКРАЇНСЬКИЙ НАРІД У ВІЛЬНІЙ УКРАЇНІ ТА НА ПОСЕЛЕННЯХ,
ПРОВОДИ УКРАЇНСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ І УСТАНОВ.

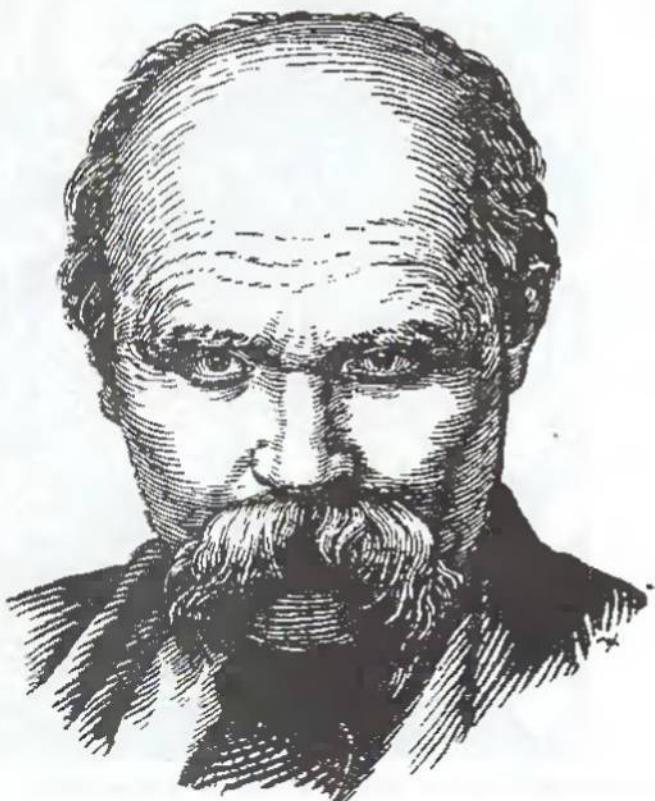
ЗОКРЕМА СЕРДЕЧНО ВІТАЄМО
ДОСТОЙНОГО ТЕОДОЗІЯ СТАРАКА, ГОЛОВУ
СВІТОВОЇ ФЕДЕРАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ЛЕМКІВСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ,
ПРОВОДИ НАШИХ БРАТНІХ ОРГАНІЗАЦІЙ, ОБ'ЄДНАНИХ У СФУЛО,
УПРАВИ ТА ЧЛЕНСТВО ОРГАНІЗАЦІЇ ОБОРОНИ ЛЕМКІВЩИНИ В АМЕРИЦІ.

ВСІХ ВАС ВІТАЄМО МОГУТНИМ
ХРИСТОС ВОСКРЕС!

КРАЙОВА УПРАВА
ОРГАНІЗАЦІЇ ОБОРОНИ ЛЕМКІВЩИНИ В АМЕРИЦІ

В ПОКЛОНИ КОБЗАРЕВІ

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

Т. Шевченко (1814-1861)

Минають дні, минають ночі,
Минає літо. Шелестить
Пожовкле листя, гаснуть очі,
Заснули думи, серце спить,
І все заснуло, і не знаю,
Чи я живу, чи доживаю,
Чи так по світу волочусь,
Бо вже не плачу й не сміюся...

Доле, де ти! Доле, де ти?
Нема ніякої;
Коли добро жаль, Боже,
То дай злой, злої!
Не дай спати ходячому,
Серцем замирати
І гнилою колодою
По світу валятись.
А дай жити, серцем жити
І людей любити,
А коли ні... то проклинать
І світ запалити!
Страшно впасті у кайдани,
Умирать в неволі,
А ще гірше — спати, спати,
І спати на волі —
І заснути навік-віки,
І сліду не кинуть
Ніякого, однаково,
Чи жив, чи загинув!
Доле, де ти, доле, де ти?
Нема ніякої!
Коли добро жаль, Боже,
То дай злої, злої!

21 грудня, 1845.

ШЕВЧЕНКО І МИ

Скажи, щоб образ Божий ми обмили знов
У нас самих, новий і праведний Закон
Здобули й піднялись ми духом із могили.
І пригадай, що в хаті лиш своїй — любов,
Своя теж Правда, Воля, нездоланна Сила,
Де зможемо співати подячний вже псалом.

Заговори, Кобзарю, голосом грімким
До всіх нас — мертвих, ненароджених, живих...
Хай Слово знов Твоє загомонить бадьоро!
І виполи з душі народної полин,
Бур'ян незгод, сваволі, рабської покори
В кадильнім димі перед тронами чужих.

Не відходи іще на вічний спокій...
Бо чорні наступають хмари всі нараз,
Зі Словом далі стій тут чуйно на сторожі;
Як Волі Заповіт скрізь залунає Твій
І переможемо усі вже наступи ворожі,
До Бога відійди тоді молитися за нас.

Євген Крименко-Іванків

РОСІЙСЬКЕ ПРАВОСЛАВ'Я НА ЛЕМКІВЩИНІ В 1911 — 1915 РОКАХ

ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ЙОГО РОЗВИТКУ

Православ'я на Лемківщині — як історична подія — залишається живою проблемою й сьогодні, що містить у собі ряд протиріч, дискусій, непорозумінь, також серед самих лемків. Часами варто знову переоцінити розвиток православ'я в останніх часах, показати його в світлі архівних досліджень і зробити спробу відповісти на ряд питань, що повсталі навколо цієї проблеми. Метою тієї статті є привернути увагу читачів на політичну сторону розвитку православного віровизнання на Лемківщині перед Першою світовою війною, шляхом викриття його творчих факторів: внутрішніх та зовнішніх. Внутрішні причини то наслідки розбиття руського руху в Галичині на протиставлені собі політичні напрямки, національний (український) і староруський, що в наслідок проросійської пропаганди наблизяється в сторону політичного московофільства. Діяння цієї другої партії, використовуючи консервативні настрої лемків, протиставляли українським традиціям культуру і міць Росії. А зовнішні причини — це безпосередня діяльність закордонної політики царата і Російської Синодальної Церкви.

Розвиток православ'я на Лемківщині на початку 20 століття, був частиною широко накресленої політичної акції здійснюваної в Галичині царською Росією і Святим Петербургським Синодом. Пропаганда велася з двох основних напрямків. Перший — це агітація з Америки, країни постійної заробітчанської еміграції русинів; другий — це безпосередні впливи з боку Росії. Найбільш крутий шлях пропаганди йшов через Америку. Духовенство російської православної церкви в Америці було безпосередньо підпорядковане Петербургському Синодові. Православні священики в Америці отримували — так як і російські — платню за душпастирську працю, і вказівки, а в літургії поминали Святий Синод і пануючий в Росії рід Ольденбургів-Романових. Російська церква в Америці головний тиск робила на працю серед релігійних сект, проте "визволення уніатів з-під папського

ярма"¹ не виходило поза її увагу. В 1906 році число повернених сягало майже одинадцяті тис. чоловік. Серед причин зміни віросповідання, головною була матеріальна причина. Російське православ'я в Америці, субвенціоноване царським урядом, було атракційним для бідної на початку свого населення, галицької еміграції. Надто, схильність до апостазії підсилювала пропагандистська діяльність ведена ех-уніатськими священиками та російськими місіонерами. Змінивши віросповідання, емігранти крім фінансової підтримки своїм сім'ям на батьківщині посилали також всілякі агітаційні листівки, з різкою критикою унії, друковані в Америці і Росії (Петербурзі та Вільнюсі). Оскільки вони поверталися на батьківщину, зразу включалися в пропагандистську діяльність на місцях проживання, здобуваючи дедалі більше сторонників, а з часом і сповідників.

Другий шлях впливу проправославної пропаганди на Лемківщину йшов з Росії, точніше з Волинської губернії. Спільну відносно Галичини програму реалізували російські світські та релігійні установи. Центром релігійного впливу був Житомир — столиця провінції. В 1902-1914 роках волинській єпархію очолював архієпископ Антоній Храповичський, а після його переведення до Харкова архиєпископ Євлогій Георгієвський — обидва мали великі заслуги перед православ'ям на службі у царата. Особливу роль відіграла Почаївська Лавра, керована архимандритом Віталієм Максименком. Використовуючи свою велику популярність серед люду здобуту за часів як католицької святині, вона була місцем масово відвідування поломниками. Опісля Лавра стала сильним осередком пропагування православ'я в прикордонних по-

1. Гасло вживане проросійською пропагандою. Por. J. Urban, Wobec propagandy Schizmy w Galicji, В: "Przegląd Powszechny" (Krakів) Р. 1912, с. 299.

вітах Галичини, а з часом також в глибині країни. З Лаври виїждали в Галичину російські емісари, розвивалася видавнича справа. На адреси руських селян — лемків — що не мали ніяких відносин з російськими колами, поштою надходив "Почайський Листок" — агітаційний орган Лаври. Особливу силу впливу мала російська офіційно-урядова пропаганда, що висунула гасло визволення "Підяремної Русі". Завзятим прихильником такої програми був граф Володимир Бобринський. Під його пільною увагою у Росії засновувано відділи Галицько-Русского товариства, посилено в Галичину кошти, пресу і книжки — усе з метою закріплювати антиукраїнські та антикатолицькі переконання. Як релігійні, так і світські впливи становили спільну площину імперіялістичної політики царя проти Австро-Угорщини. Росія добре використала внутрішні національні проблеми монархії Габсбургів, а особливо суспільні та релігійні невдоволення у русинів, що виникли з відчуття загрози латинізації та полонізації.

Православну пропаганду з Америки й Росії підтримувало крайнє крило галицької московофільської партії, на чолі з Володимиром Дудичевичем. Лідери цієї партії, росіяни за переконанням, відкрито виступали проти українського руху і греко-католицької церкви. Вони мали за завдання видавати український національний рух за експозитуру польських політичних кіл. Греко-католицьку церкву — за панку в ланцюгу латинізації, натомість російське православ'я — на їх погляд — було оплотом віковічних вартостей візантійсько-руської культури, Росія ж — гарантам чистоти традицій цієї культури.

В результаті ухвал Слов'янського з'їзду в Празі (1908), де галицьких русинів офіційно визнано за росіян,² московофільські кола взялися за побудову агітаційної структури в Галичині. Її центри становили уряди московофільських організацій у Львові: Товариства ім. Михайла Качковського, Ставропігійського Інституту та Народного Дому. У провінції, в районах, що відповідали повітом, діяли так звані "мужі довір'я". Вони виконували функції зв'язкових між центром та локальними осередками пропа-

2. Слов'янські з'їзди в Празі і Софії (1910) були маніфестацією неославізму, ідеологічного напрямку серед слав'ян, що був створений чеськими політиками на початку 20 ст. Неославізм мав за мету скручення слов'янських націй під проводом царської Росії, і їх підтримку для противімецької політики царя.

**ДАР ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕРКВИ
В СЕЛІ ЧЕРТІЖ, Б. СЯНОКА
ЛЕМКІВЩИНА**

Кивот, подарований о. Франком Патриляком з церкви свв. Петра і Павла у Кліфтон Гейтс, Філадельфія, Па, США

(Відновлений та пересланій до Черніжжа заходом 5-го Відділу ООЛ в Ірвінгтоні, Н.Дж.)

ганди в греко-католицьких парафіях, передавали кореспонденцію та інструкції, а також гроші, призначенні на пропагандистські цілі переслані з Росії та від російських осередків православ'я в Америці. Поряд зі світською інтелігенцією значний процент серед них становили греко-католицькі священики

(I); на Лемківщині в більшості пов'язані між собою родинно, ворогуючі з щораз активнішими священиками народної орієнтації, вбачаючи в їх діяльності загрозу для свого "родинного" маєтку. В найширшому обсязі розвинуту пропаганду на стику горлицького та ясельського повітів. "Мужами довір'я" були там: Ярослав Качмарчик — адвокат і директор лемківської каси в Горлицях, греко-католицькі священики: Теодор Дуркот зі Ждині, Мар'ян Мішковський з Ростайного і Михайло Юрчакевич з Чорного. В короснянському повіті передові агітатори згуртувалися навколо Володимира Куриловича, посла до Віденського парламенту від імені московофільської політичної організації "Русская Рада".

Безпосередньо на місцях діяли наймолодші агітатори — студенти, що поверталися у свої села та наймити зваблені матеріальними вигодами. Вони групами навідували навколишні греко-католицькі парафії, де засновували московофільські гуртки: "Русские дружини", читальні ім. Качковського, та проводили агітаційні віча. Одним з найбільш активних агітаторів був Василь Колдра зі Святкової Великої в ясельському повіті. На влаштовуваних ним агітаційних вічах поширювали серед лемків антипольські переконання, закликаючи до витривалости у боротьбі з поляками і католицизмом (ці дві справи пропаганда московофільська дуже тісно пов'язувала в одну). Як протидію на загрозу з боку поляків та католицизму ставив міць царської Росії та російське православ'я. До сільських хат потрапляли розповсюджені портрети російських царів і князів, а також патріархів православної церкви. Колдра неодноразово вдавався до погроз в стосунку до священиків-противників продовжуваної ним пропагандистської акції. Наприклад, священику Михайлові Жукові зі Святкової погрозив підпаленням плебанських будинків у випадку неоголошення в церкві терміну агітаційного віча. Доходило також до сутичок з ужиттям вогнепальної зброї. Наприклад, вночі у грудні 1911 року Русская Дружина зі Святкової вчинила збройний напад на вчителя Пилипа Барну, прихильника народно-українського напрямку, родом з Долгого, в горлицького повіту. Він та його родина врятувалися, прикриваючись пострілами з револьверу.³³ Василем Колдрою співпрацювали інші сту-

денти, наприклад, Іван Віслоцький і Іван Кушвара. Серед парубків активністю виділявся 19-річний Кирило Федірко з Гладишова. Він був у тісному зв'язку з Теодором Дуркотом, парохом Ждині, куди регулярно з кількадennimi перервами ходив по вказівки гроші для пропагандистських цілей.⁴

Маючи підтримку в кількох регіонах країни, крім Лемківщини, також у повітах: Сокальському, Косівському, Бродському, та ін., партія Дудикевича, як царська експозитура Габсбурської монархії, допомагала включити українські землі Австро-Угорщини в межі Росії. Православ'я використовували вони як політичний чинник — як засіб для здійснення "об'єднання". Третього серпня 1911 року у Почаївському монастирі відбулася секретна нарада, де обговорено способи поширення православ'я серед греко-католицьких парафіях Галичини. Серед присутніх там були: архімандрит Віталій Максименко, міністерський урядовець для спеціальних доручень Разумовський, приватний секретар графа Володимира Бобрінського — Бестужев, співпрацівник журналу "Новое Время" — Вергун та галицькі гості: адвокати Дудикевич і Марков та два редактори газети "Прикарпатская Русь", що була друкована у Львові російською мовою. Під час наради "галицькі росіяни" заявили про свою спроможність організувати в Галичині біля 30-ти православних громад, якщо йшлося б про демонстрацію, додали однак, що брак православних церков і місцевого православного духовенства позбавила б цей рух тривалості. Члени наради дійшли до висновку, що найважливіше тепер підготувати в Росії кадри православного духовенства з-поміж завербованої галицької молоді. Наслідком почайвської наради було надання російською державною казною фінансових фондів на оплату навчання галицьких кандидатів в священики у православній семінарі в Житомирі, а також дяків у російських школах. У 1911 році в житомирській семінарі навчалося понад 10 галичан, у 1912 вже біля 20, а преса повідомила про прийняття наступних 50-ти. Більшість охочих походила з прикордонних повітів, настіні з Лемківщини — як перші — були: Михайло Деньковський з Жегестова і Максим

Флюнт, Історія православ'я в селі Грабі перед світовою війною, с. 16.

4. ДАП, Archiwum Biskupstwa Greckokatolickiego, sig. 437, Schizma... Misje 1911-1914, c. 43.

Сандович зі Ждині.⁵

Найбільш сприятливі умови для розвитку православного віровизнання були в тих греко-католицьких парафіях, де тривала сильна суперечка між віруючими і парохом. Так було в повітах східної Галичини (Сокаль, Золочів), і так було на заході країни. В парафії Граб ясельського повіту, в першому осередку російського православ'я на Лемківщині, на протязі кількох років тривав посилюваний агітаторами конфлікт між парохом о. Кисільовським і віруючими, що виник на фоні коштів будови плебанських будинків, ремонту церкви та інших будівельних праць на території парафії. Агітатори Колдра і Кушвара, а також завербовані до агітації парафіян: Михайло Гошко, Сильвестр Павелчак та інші, настроєні ворохом до свого пароха, розігрівали серед людей інтерес до зміни віровизнання, обіцяючи побудову нової церкви і звільнення всіх парафіян від коштів утримування православного священика.⁶ Матеріальна причина була одним з найважливіших факторів, збуджуючих симпатію до російського православ'я. Більшість заяв про зміну віросповідання на православне, з якими мали справи повітові управи Галичини в 1911–1914 роках, підписували руки сільської бідноти. Агітатори неабиякого значення надали також спрівіживання подвоєного "с" (сс) при записах в парафіяльних книгах національного походження та вживання під час літургії слова "всіх вас православних християн" — заборонених о. Кисільовським та іншими священиками в інших парафіях, які не дооцінили небезпеки, що випливала з цих двох пунктів агітаційної програми.

Восени 1911 року ґрунт під розвиток російського православ'я в Галичині вже був приготовлений. З Росії прибули перші православні попи, що походили з Галичини, сини греко-католиків, самі до недавна греко-католики, молодими хлопцями втягнені в російський неославізм. Був серед них Максим Сандович, вихований і висвячений на попа архієпископом волинським Антонієм. Сандович повернувся на Лемківщину пізної осені 1911 року, однаке не до родинної Ждині, де парохом був прихильник московофільства, а до Грабу (прибув 2 грудня 1911 р.) — місцевості опанованої

московофільськими агітаторами, розігріваючи конфлікт між парохом та віруючими. Приїзд Сандовича зміцнив позицію прихильників православ'я. Своїм побожним способом життя, довгими молитвами, Сандович прихилив до себе багато парафіян, які хилилися більше до людини, ніж до нової церковної інституції. Згідно свідчень сучасників він був людиною глибоко віруючою і покорною. Свій авторитет будував безплатним роздаванням віруючим книжок і брошур на релігійну тему, а також ікон, що представляли російські церкви і монастири. Прибутки з богослужінь передавав бідним, але одночасно вимагав від них присяги, що ніколи не повернуться до греко-католицької церкви.⁷ На протязі грудня 1911 року до ясельського староства прибуло понад 200 подань про зміну віросповідання, підписаних мешканцями Грабу і Вишоватки. Формуляри подань друкувалися в друкарні Львівської Ставропігії і розповсюджувались мужами довір'я. Акції збирання підписів на заявах були докладно підготовлені і проведенні. Господарі, що становили опір, були відвідувані вночі, заохочувані до апостазії грошима та застрашуванням погрозами вжиття насильства. Тих, що піддалися натиску і залишилися вірними греко-католицькій церкві, прилюдно ображували, щоб викликати проти них хуліганські вибрики.

Швидко відчути конвертитами матеріальна користь спричинила розповсюджування російського православ'я серед лемків. Приклад Грабу і Вишоватки, де за російські гроші було закуплено будівельні матеріали на будову православної церкви, а релігійні послуги не були обкладані оплатою, заохочував до апостазії сусідні села також поставлені антипольсько і ворохі латинізації, в інтервенції Росії вбачали покращення своїх умов життя. Агітаційна акція підтримувана о. Юрчакевичем з Чорного, спричинила масове оголошення зміни віровизнання з греко-католицького на православне, більшості мешканців сіл: Долге, Чорне, Незнанієва, Липна і Радоцина в горлицькому повіті. В інших місцевостях теж з'явилися групи визнавців російського православ'я. Сам о. Юрчакевич, однак, формально з греко-католицької церкви не виступив.

Розвиване московофільською пропагандою російське православ'я, не маючи юридичного статусу в Австро-Угорщині, зустріло протидію з боку га-

5. (X.Y.Z.), *Prawosławie w Rosji i jego podłożę w Galicji*, Lwów 1913, s. 7.

6. ДАП, Archiwum Biskupstwa Greckokatolickiego, sig. 9445, passim.

7. Ibidem, s. 49-50.

лицьких місцевих влад. В квітні 1912 року, звинувачений в шпигунстві на користь Росії, був арештований Максим Сандович. За кілька днів було арештовано іншого православного попа Івана Соловія, прибувшого до Грабу на місце Сандовича, з сусіднього повіту. Крім того Перемишльській Ординаріат вжив дисциплінарних заходів проти під-владних священиків, прихильників проросійської орієнтації. Ситуація, що виникла, загрожувала швидкою поразкою російського православ'я на Лемківщині, і невиконанням партією Дудикевича зобов'язань перед царським протектором. Російську церкву тоді рятували деякі греко-католицькі священики, для яких літургійні шати були прикриттям політичної діяльності. Особливу активність виявив в той час — вже згадуваний — о. Юрчакевич з Чорного. Одягнений по-лемківски багато разово мандрував по околиці, таємно справляючи хрещення, шлюби і ховаючи померлих православних. Така ситуація створювала образ церкви переслідуваної, сприяла зміцненню єдності серед неофітів, а напружена політична ситуація в Європі посилювала серед них очікування на вторгнення Росії в Галичину, і на Лемківщину.

Вибух Першої світової війни здійснив сподівання прихильників Росії. Зайнявши Галичину, російські державні чинники всіляко посприяли розвиткові російського державного православ'я. Уже 1914 року в серпні відбувалися в Почаєві урочисті масові навертання до православ'я прочан греко-католицького віросповідання. Торжественні Служби Божі справляв тоді пізніший митрополит Автокефальної церкви в Польщі, єпископ Діонізій. З кінцем вересня (точно 26.09.1914 р.) петербурзький Синод офіційно велів волинському архієпископові Євлогієві задовольнити духовні потреби православних галичан. У листопаді цього ж року архієпископ здійснив особисту візитацію новопосталих осередків православ'я та видав у Львові пастирського листа: "Послання до галицько-російського народу та його духовенства", стверджуючи в ньому, що завдання православного духовенства — це довести народ Галичини до "державного й духовного з'єднання"⁸ Галичини з Росією. У січні 1915 року, на бажання оберпрокурора Синоду — Саблера, царський уряд призначив додаткові кош-

ти на проживання православним священикам прибуваючим з Росії, або на здобування прихильників між греко-католицькими духовниками. У лютому 1915 року Синод визнав потрібним перенести Євгогія з Житомира до Львова, установлюючи тим самим православну провінцію в Галичині. Число православних парафій сягало тоді 200 й постійно зростало. У травні цього року (1915) російська преса писала вже про 500 парафій на території окупованої Галичини.

Ціла східна Лемківщина і частина західної, опинилася під закладом російської адміністрації. Безпосередні контакти лемків з російськими окупантами, у яких часто спостерігалося тільки інструментальний зв'язок з церквою, підтверджували їх попередній видеалізований московофільською пропагандою погляд на Росію. Багато з них зі здивуванням стверджувало, що російські духовники втратили велич святої літургії на користь формальності. Тісне спілкування з росіянами відігравло потім видатну роль в масових поверненнях лемків до греко-католицької віри після витіснення російських військ з Галичини.

З другого ж боку, проходив повільний процес утвердження православної релігійної свідомості серед тієї частини руської людності — в тому числі й лемків — до якої український національний рух дійшов найпізніше. Цей процес захоплював, як зdezорієнтованих селян, так і активних московофільських діячів. Відчуття кривди заподіяної австро-угорським терором часу війни сприяло зміцненню зв'язків у середині православної общини. Австрійський терор проти русинів утверджував їх в думці про необхідність і надалі спиратися на Росію в боротьбі за національні права. Легенда Талергофу — концентраційного табору в Стирії, де інтерновано багато русинів — у свідомості православного суспільства Лемківщини виросла до рангу мучеництва лемків і мучеництва православної церкви на Лемківщині. Передавана з уст до уст, ідеалізована, вона ставала тривалим фундаментом антигабсбурським поставам, створювала ворожі відчуття до прихильників Австрії і збуджувала симпатії до її ворогів. В православ'ї вбачувано можливість відрівання від польськості, і одночасно від українського руху, становило воно ніби відхід до бажаного спокою і суспільної справедливості. Крім того, російська православна церква отримала мученика о. Максима Сандовича, розстріляного в Горлицях в серпні 1914 року. Сандо-

8. Por. E. Pełczyński, Prawosławie w Galicji w świetle prasy ruskiej we Lwowie podczas Inwazji 1914-1915, Lwów 1918, s. 20-21.

Ярина Зоряна

ТАМ СПОКОНВІКУ...

(БАЛАДА ПРО ЛЕМКІВ ТА ІХНІ СВЯТИНИ)

Там, споконвіку
на скелястих горах,
на землі бідній
вкритій ялівцями.
Клав скиби ґазда
на піскових полях,
твердими,
мозолистими
руками.
Зав'зятий ґазда,
звали його:
Лемком.
Любив цю землю,
віддано, всеціло.
Цілим єством —
несплямленим
серденъком...
Дав би за неї

Й душу й тіло...
В любові цій
творив святині всюди.
Прекрасні храми
церкви дерев'яні,
щоби молились —
в рідній мові люди,
Щоб спів до Бога
понісся верхами.
Ще будував він
високі дзвінниці
в кожному куточку
гірської стежини;
Щоб розганяти
тучі й громовиці...
О, дех ви дзвони,
де нарід мій нині?
Де ви ґаздині,

з верхів... з оболоні*
завіщо вас —
розкинено світами?!

Завіщо труд ваш
мозольних долонів,
знівечено —
варварськими ногами.
Стоять мовчазні,
свідки дерев'яні;
в смутку,
у "музейній славі"...
в приизирстві,
Збезчещені,
знівечені,
загарбані...
Голосять кривди,
народні — криваві!

* Оболоні: Лемківське: низина, левада.

вич був офіційно призначений мучеником Російським Святим Синодом в 1916 році. Смерть першого в новітніх часах лемківського православного священика також обросла легендою, що була зумовлена й політичними мотивами. Москвофільські кола робили з Сандовича лемківського героя, що — за словами пропаганди — боровся за православ'я проти української ідеї.

Розвиток православної церкви в Галичині спирається на низьку релігійну свідомість греко-католиків, які православ'я російського варіанту пов'язували з власною безпекою й поправою матеріальних умов життя. Джерело такого стану було в імперіалістичній політиці царської Російської Синодальної Церкви, а також в рівні активності греко-католицького духовенства. Слід підкresлити, що політичні аспекти розвитку російського православ'я на Лемківщині на початку 20 ст., ще й сьогодні більшості лемків є невідомі. Релігійна свідомість сьогоднішніх визнавців православ'я серед лемків спирається з одного боку на історичні

факти існування російського православ'я в Галичині, а з другого — що набагато важливіше — на традиції старовинного українського православ'я. Тепер особливо важливим стає віднаходження рідних першівствів нашої історії і виділення чужих, що повинно мати неабияке значення для пізнання досі не висвітленої історичної правди. Насильне запровадження православ'я на Лемківщині політично чужими силами, все-таки не стало бар'єром для формування історією культурних вартостей православної церкви та її внеску в загальну українську культуру.

ДО УВАГИ ВСІМ АВТОРАМ І ДОПИСУВАЧАМ

ПРИГАДУЄМО, що згідно з журналістичною практикою. РЕДАКЦІЯ ПРИЙМАЄ ТІЛЬКИ ОРИГІНАЛИ СТАТЕЙ ЧИ ДОПИСІВ. СТАТТІ, ЯКІ БУЛИ ВИСЛАНІ НАДРУКОВАНІ В ІНШИХ ЖУРНАЛАХ ЧИ ЧАСОПИСАХ НЕ БУДЕМО ПОМІЦУВАТИ. Редакція.

"БЕСКИД"

(ДО 70-ЛІТТЯ ПОЯВИ)

Під назвою "Бескид" друкувалася тижнева дієцезальна газета, що була спеціально видавана для потреб населення Лемківщини. Появилася вона на початку 1928 року у Львові. Сильний наступ московофільства та російського православ'я, при допомозі польського уряду на села і міста Лемківщини, спонукав єпископа Йосафата Коциловського видавати цей орган. В цей же ідеальний час задум Владики був зреалізований для того, щоб дати наявну відсіч ворожо наставленому православному "батьоші", який поширював схизму й русофільство серед народу не тільки Лемківщини, але й Галичини.

Владика часто відвідував лемківські села (народився в одному з них, в селі Пакошівка) і то в супроводі здібних українських священиків і палкіх патріотів, які були гарячо віддані справі вірно і чесно служити своєму народові. Єпископ Й. Коциловський побачивши загрозливу небезпеку для вірних Лемківщини, почав фінансувати власний, і перший в історії епархії, католицький тижневик, якому дав назву "Бескид".

Московофільський рух на Лемківщині в середині 20-их років у великій мірі підтримував розвиток російської православної мережі, тобто будову нових парафій, церков і каплиць у багатьох селах та створював тут різні організації, до яких нападали провідні діячі Лемківщини. Ними, того ж самого 1928 року, в червні, було засновано Руську селянську організацію (РСО), до якої входили переважно російські повоєнні емігранти та націоналісти, які на той час були найкраще зорганізовані вже як політична партія. Їхнім репрезентованим органом був Центральний совет, до складу якого входили такі лемки: Онуфрій Басалига з с. Кунькова, Теодор Войтович з Устя Руського, адвокат д-р Орест Гнатишак з Криниці, В. Дубець з с. Фльоринка, Ярослав Сьокало з Горпиць, адвокат О. Перелом, поет і вчитель Іван Русенко, автор пемківського букваря Методій Трохановський, о. К. Чайковський з с. Мшана та інші.

При РСО були створені лемківські повітові, районні та сільські комітети, які вели свою окремо

культурну, шкільну, господарсько-кооперативну та політичну роботу. Ідеологічно її члени серед місцевого народу поширювали свою "правду", якою вели пропаганду, що існує тільки одна руська нація, велика і могутня, створена з трьох братніх народів — російського, білоруського й малоруського. Мови двох останніх народів мали б бути лише як регіональні, а мова першого народу, мала б існувати для вжитку всіма людьми, які почують себе державними або "государственими".

Читальні ім. Михайла Качковського, що на території Лемківщини існували вже понад 50 років і органи польського уряду дуже позитивно сприяли діям московофільства з метою поборювати українську національну ідею, розбити не лише українську церкву, але й народ та ще тісніше закріпити нахил лемків до Росії а також їхнього "єдинства" з великоруським народом.

Руська селянська організація фінансово підтримувала видавництва трьох пресових органів, що видавалися російською мовою. Найбільше популярним часописом для членів Російського національного об'єднання в Попъці був тижневик правого крила галицьких московофілів "Русский голос", який виходив у Львові (1922-1939) та пропагував єдність з Росією, а також, співпрацю з російською меншістю у Попъці й російськими білогвардейськими емігрантами.

Другим органом РСО, широко розповсюдженим для всього "лемківського люду", був тижневик "Земля і Воля", який після його зникнення літом 1924 року, став відновленим після чотирічної перерви і виходив аж до кінця 1939 року у Львові. Як пресовий орган "Общества" імені Качковського появлявся у Львові третій з черги ілюстрований місячник "Наука" (1928-1939).

У 1927 році засновано Руську аграрну партію, яка від самого початку існування, належала польським урядовим органам і вела господарську і культурно-освітню працю на Лемківщині, але по директивам Центрального союзу кооператив, що діяв тоді при Народному домі у Львові. Пресовою одиницею цієї організації була газета "Голос на-

рода", на сторінках якого часто появлялися нападницького характеру статті проти українського народу.

Побіч русофільської преси існувала ще й польська преса. Вона також промоціювала шлях "польщизни" до багатьох душ Лемківщини. Централею, що давала напрямні та вказівки, як виконувати плян винародовлення лемків, був "Воєвідський комітет для справ Лемківщини". Йому підлягали чотири найголовніші пресові органи. Про найголовніший один з них варто коротко згадати. Була це газета "Голос Подгаля", якої видавництво почалося також 1928 року в Новому Санчі, при вулиці Ягелонській, число 5. Всі статті на сторінках цієї газети, написані про діяльність українського руху в Галичині та де інде, були ворожо наставлені до України. Адміністрація цієї газети висипала велику їх кількість у пакунках до Горлиць, Коросна, Сянока, Яслів та Ліська, звідки, не лише поштова, але і поліційна служба розносili ці газети по селах Лемківщини. У Криниці, в Команчі, в Лабовій, у Щавнім та Риманові, в Яслиськах і у Буківську та інде находилися центри інформації, пропаганди та кольпортації польської преси. Щоб детально вказати на інші друковані органи, які служили польським інтересам, як "Слово народове", "Дзенник", "Пржеґльонд", "Нурт" та "Лемко", і що в них писалося, вимагає окремої статті.

Отож, коли в такій несприятливій ситуації створений лоляками для лемків опинилися вони так кажучи "між молотком і ковадлом", то щотижнева газета "Бескид", стала дуже потрібною і рідною для них, і не тільки із її завданням боронити мовне питання, але й порятунковим посередником та дороговказом на роздоріжжі. На плечі головного редактора цього тижневика впав великий тягар та неабияка відповідальність за поміщування в ньому просвітительських статей. На початку появки "Бескиду" молодий Владика Коциловський попросив Романа Гайдука — тоді редактора католицького тижневика "Правда", яка в той час відгравала визначну роль у поборюванні московофільства й поширенні української національної свідомості, щоб він став його редактувати. Прохання так шанованого Владики Йосафата насправді Р. Гайдук не міг не виконати. Цей останній, свідомий переваги московофільства серед лемків, взявся за досить важку працю. Допомагав йому в цій роботі відомий журналіст і діяч гетьманського руху сотник Євген Зиблікевич, якого поляки за участю у Першому

МИКОЛА СИМЧИН

НАРОД

Мов промінь, що таєть в собі вогонь,
Душа народу — чиста і незмінна.
Торкни її сердечністю долонь,
І правди іскри бризнути неодмінно.

Народ — це вічність, що живе в тобі,
Могутнє "ми", що пине звідусюди.
Будь вірним сином у його судьбі,
І щедрість душ тобі відкриють люди.

Кому потрібен спавоспів'я дим
І безхребетність підлого лакузи?
Служить народу, завжди йти із ним —
Це значить: правду очищать від спузи.

Це означає в перших лавах йти
На мирну працю, треба — і під купі.
Бо хто сягає верховин мети —
Свій вік продовжить без гадань зозулі.

Ніколи не зміліти ручаям,
Що чисті води віддають у море.
Так у віках міцні завжди нам
На щастя світу, ворогам — на горе.

Мов промінь, що таєть в собі вогонь,
Душа народу — чиста і незмінна.
Торкни її бентежністю долонь,
І правди іскри бризнути неодмінно.

Із збірки "Вогонь цілу".

Конгресі Організації Українських Націоналістів у Відні в січні-лютому 1929 року арештували як члена-засновника ОУН, і як співредактора "Бескиду", але після судового процесу його звільнили.

На заклик самого єпископа Перемиської єпархії окремим пастирським листом, зверненим до багатьох священиків, щоб вони та й всі миряни, висипали написані матеріали, як лемківською говіркою, так і українською мовою, раптово появилися в редакції часопису позитивні відгуки. Насамперед друкувати "Бескид" рекомендовано у друкарні Ставропігійського Інституту, як єдиної культурно-освітньої установи в Галичині. Однак не все виходило так легко, як сподівалося. Незадовго виявилося, що друкарня не має добрих машин, склад сторінок і набір тексту роблено ще ручним способом із старими вже не чіткими черенками,

складачі виявилися не фаховими і прийняті на роботу з осіб утікачів-білогвардійців та й ворожо наставлених до всього українського. Коректу приходилося робити кілька разів самому Гайдку, якому вся та праця виглядала явним саботажем. Без згоди редакторів самі друкарі до тексту додавали свої речення. Одного разу при коректі одної із статей, головний редактор надивав, що до неї зловмисно було кимось добавлено думку, що "всьому тому лихові винні українські уніяцькі ксьондзи". Про цей нефортунний додаток було листовно повідомлено директора друкарні Яськова. У заяві його було повідомлено, що при появі наступного подібного інциденту, склад редакції газети перенесеться до іншої друкарні. Цього рішення з боку редактора дуже побоявся директор друкарні й він, наляканий стратити "готівкового" замовника, всіх перепрошував за такі злобні вчинки його працівників. Коли про все це Р. Гайдук повідомив єпископа Коциловського, він вислав до Львова свого канцлера о. Миколу Грицеляка, який привозив гроші до редакції й до друкарні, з вісткою "щоб редактор ще трохи потерпів, бо скоро зайдуть поважні зміни". Та поки з владичого престолу прийшли директиви про будьякі зміни, регулярно появляючись газета "Бескид" доходила майже до кожного лемківського села. Тут вона виявилася дуже почитним органом, в якій було друковано велике число прецівого матеріалу. Читач "Бескиду" явно пізнав правду, щирість, добро і мету її видавання. Лемки жили своїм життям, займалися своїми власними проблемами, про які постійні кореспонденти дописували до газети. Вона навчала ремесла та промислу, вказувала на культурно-освітнє життя, звітувала де і які відбувалися вечори та відчйти, концерти співу і танцю. Вона заохочувала людей до активної праці, а передусім запрошуvalа молодь організувати по селах самодіяльні гуртки. Вона торувала шлях для ідеї сполуки лемків з близькою їм Україною,

вона гостро критикувала фальшиві спроби і намагання поляків полонізувати лемків. Газета мала постійний близький контакт з читачем, з масою і життям народу та вимагала введення української мови у всі школи по всій Лемківщині. Таким чином з часом стало видно, що свідомість лемків виразно піднімалася у користь проукраїнського руху. На приклад, в селі Бонарівка, де були церковне братство, бібліотека, кооператива, одноклясова школа з українською мовою навчання та читальня "Просвіта", майже половина осіб з приблизно 1100 душ, читали цю газету. При читальні "Просвіта" в селі Босько існували мужеський, жіночий і мішаний хори, члени яких зі захопленням читали "Бескид". Бачимо з наведеного, яку поважну місію словнював на Лемківщині цей друкований орган. Добре редакційное "Бескид" мав багато передплатників, що свідчило про те, де лемки горнулися, за чим вони тужили та до кого духовно і національно належали.

Та незабаром, у вересні 1933 р., "Бескид" припинено видавати у Львові. Його продовженням почав друкуватися під патронатом і фінансовою допомогою єпископа Й. Коциловського під заголовком "Український Бескид" в Перемишлі. Став він епархіальними тижневиком монархічно-гетьманського спрямовання друкований на літературній українській мові під редакцією магістра фармації Юліяна Костюка та відповідального редактора о. Онуфрія Орського — професора Духовної Семінарії в Перемишлі. "Український Бескид" друкувався у приватному видавництві, головою якого був журналіст і педагог професор Дмитро Греголінський. Газета з'явилася у дещо збільшенному форматі, бо містила на своїх сторінках недільне євангеліє та проповіді Кир Йосафата.

Початком Другої світової війни, у вересні 1939 року, припинено друкування "Українського Бескиду".

ШЛЯХОМ ЩАСТЯ І СМЕРТИ

(УРИВОК)

Тому що у Волі Матіашовій було польське військо, ми мусіли затриматись у Волі Горянській на ніч, щоб рано перевірити куди піде польське військо. Ранком ми вийшли в поле недалеко хат і скочалися в потоці, споглядаючи на довколишні поля і ліски. Я навіть задрімав. Обудив мене д-р Соколенко і рукою показав на хати. Біля хат було ок. 50 польських вояків. Мені прийшла думка: що буде як підуть в цей потічок? Втечі нема. Всюди чисте поле. Відбезпечую свою десятизарядку, кладу перед собою гранати, закопую записки і кажу робити їм це саме. Соколенко послухав і зробив що казав, а Білій побілів як стіна і не рухнеться. Підсуваюсь під него і кажу: — "Роби, що наказую, а ні, то всі три згинемо через тебе!".

Він метнувся, якби до втечі, але Соколенко, який його обсерував, кинувся на него: — "Втечею не врятуєш себе! Підуть поляки в потік, кропнимо кількох, а коли вони скочать голови в землю, побіжимо вперед та проб'ємося!"

Це його успокоїло. Відбезпечив кріса, положив гранати коло себе і ждав, що буде. Лежимо як мертві, притулени до землі і з-під ока обсеруємо, що роблять поляки коло хати. Раптом вони почали щось кричати і махати руками в нашу сторону. Ми звернули голови. Над потічком стояло других 50 і кричали в сторону тих, що коло хат.

— "Нема бандерофуф?"

Коли дістали відповідь, що немає, шнурком журавлів, понад потоком зійшли до хат і злучились з тою групою, що були коло хат. Жінки виносили глечики з молоком та поїли тих, що прийшли. Після пів години поляки разом відійшли, звідки прийшли. Ми відіткнули. Забезпечили зброю, прив'язали гранати до поясів і так ще пролежали до год. 15-ої.

— "Тепер ноги на сер'ю, і махаєм там, де кличе обов'язок", — кажу до друзів.

— "А ти більше не удавай, бо прожену і підеш сповідатися до к-та Шугая!" — кажу до Білого.

У Звіринці мали трохи клопоту, бо Сян був повний води, та криг леду. Та люди з села знайшли

І на це спасіб, а коли ми дякували їм на другому боці відповіли:

— "Це не першина нам, ми вродились над Сяном і знаємо його як рідну дитину".

Щоб не марнувати часу, я не хотів іти аж під Глинне, а взяв напрям просто на Руденку, хоч там дорога була вже розконспірована і можна було сподіватися засідки. Але на роздуми не було часу. Перед нами найгірший відтинок дороги, — шосе з Вільшаниці до Ліська, залізничний шлях і тунель, яку поляки пильнували вдень і ніч. Зараз біля хат ми завважили польські стійки, які рипали дверима, входячи і виходячи з хати. Кладемось на животи і посуваемось в сторону якихсь кущів, по пів метра, по пів метра, обсервуючи поляків, чи не роблять сполоху. Перший раз проклинаю свій кожух, який обліпився болотом і важить хиба з тону, але кинути шкода.

Нарешті ми перед кущами і як довгі, валимось в потік. Тепер веде Соколенко, який був з теренів Середнього коло Ропенки. В Ракові передаю обох провідників СБ Аркадієві і Орниківі, щоби нима заопікувався, а сам спішу в другий район, бо як казали провідники, в терені спокій. Як буду вертати, то їх підберу, щоб знов мандрувати в Лемківщину, яку я полюбив, як своє село.

* * *

Ось знов на Лемківщині. Тим разом на передодні Великодня.

Весна 1946 року прийняла нас мило і пахучо. Чого можна більше вичікувати від весни? Тепла і зелені, де буде можна відпочити, та скритися від ворожого ока. Спрага за голосом великоміського дзвону, радість селян, усміхнених дівчат та щебету дітей, і спокою в ці дні, були мілим бажанням нас всіх. Та дійсність була як мачуха для не любленої дитини, яка недавно strатила рідну матір. Ми з групою Шугая, бойкою надрайонової СБ, були всюди. Люди вітають нас, запрошуєть на Великдень, на свячене. Так ми прийшли на річку Солянку, та посідали відпочити над її бережком.

Свячення пасок. Сянік, 1994 р.

Фото: М. Райтар

Шугай шукав броду, а я почав вдивлятись в природу. Летун і Щипавка щось нотували в записнику, іх не обходив і цілий світ, бо іх світ, це звіти з терену. День був соняшний, трохи ще холодкуватий. Я задумався над стрічкою з д. Левком, якого стрінув вчера, а який був тут районовим провідником ОУН. Стріча була коротка, але в ній віджила давня знайомість. Як мило стрінувшись з людиною, яка зробила колись стільки доброго; бо ж це він скерував мене на дорогу Щастя. Роздумуючи, я вдивлявся в гори, які нас хоронили, трави, які росли над Солянкою. Пригадались мені квіти, що росли над рідним Сяном в моєму селі біля Перемишля. Яка різниця! В нас росли барвінки, лозина, з яких ми плели кошики — тут була інша рослина, бурян замість лозини. Я похилив голову над водою і почав приглядатись своєму обличчю, бачу мов в зеркалі кучеряві волоски, які опали на чоло. Не вчув, як наді мною став д. Чайка та кинув щось у воду. Вода стряслась, а він питає:

— "Шукаєш зморщків на чолі, чи сивого волосся на голові?"

— "Ані одного, ані другого!" — відповідаю. Шкодую, що урода пропадає, і хочу побачити майбутність!"

— "Такого слова як майбутність, нема в нашому словнику, як я знаю!" — відповів д. Чайка. — Є дійсність, а майбутність буде така, яку створимо!"

— "Як доживемо!" — відповідаю.

— "Творимо для поколінь, яке нас прославить або прокляне!" — сказав Чайка та пішов до групи. Я задумався. Та відповіді іншої не знайшов, за це Шугай знайшов брід, і ми пішли даліше в сторону села Терки.

В перших хатах ми закватерувалися. Господині пекли паски, дівчата малювали писанки, роблячи фарбу з лошпинок цибулі і ще там з чогось. Всюди нас запрошували на Великдень, але Шугай вже приготовляв нам спільне свячене з тутешніми боївками та з підпільними людьми того терену. Обіцяти було тяжко.

Несподівано нас покликав магій хлопчина, кажучи, що чути стрілянину в стороні Волковії. Входимо на двір та вслухуємось в бій, який вела якась сотня. Виразно чути клекотіння німецьких МГ, вибухи ґранат та чорний дим, який взнісся з поза гор. Бій тривав не цілих дві години. Раптом все затихло. Шугай вислав стежу, щоб перевірила що це було, але стежа вернула скоро з вісткою,

що Волковия розбита. Спалено бандитське кубло. Знишили її повстанці командира Хріна. Ось терен, очищений від бандитів, від розбишак в польських мундурах, які замордували в садистській спосіб сотки селян. Знищено бандитське гніздо, щоби населення тих сіл могло спокійно святкувати Великодні свята.

Яка радість "Христос Воскрес — Воскресне Україна!" В селі лунають пісні радості. До нас долутила місцеве СБ БСБ та розказали про бій у Волковії.

Пригадались мені свята в рідному селі. Перші свята в підліллю в селі Красичі. А скільки вже не разом з ріднею?

Разом з людьми ідемо до церкви та разом співаємо радісну пісню "Христос Воскрес". Населення гостить нас чим хата багата, помимо того, що Шугай зладив стіл. Не можна відмовитись від запрошень селян. Радости немає кінця. Чуємо якісь вибухи. Це підлітки витягли мінометні стрільни і кидають з моста у річку під вереском інших, які приглядались. Де вони того навчились? — думаю собі. Та це не перший раз мене дивувало знання дітей, бо вчились від нас при кожній нагоді.

Погостившись, ми пішли під церкву, де дівчата почали співати гагілки, а відтак перейшли на повстанські пісні. Неслісь тужливі пісні про впавшого стрільця, про замордовану поляками дівчину, маму... Весело несеться пісня:

Готуйся у боєві лави, козацьке плем'я молоде,
До перемоги і до спави, тебе Бандера поведе...

Здавалось, що з нами співали гори, — а там стояли стійки, які стерегли, щоб ворог не вдерся та не знищив радості.

В обливаний понеділок на нашу хату наскочили дівчата з повними відрами води — забавивши стійкового, обливають нас водою. Сміх чути в цілому селі. Зриваємося та біжимо за дівчатами аж до річки, ловимо дівчат і кидаємо у воду. Підсміхуються старші, радіємо всі.

Вранці у вівторок ідемо до Волковії. На вулиці спаленої катівні міліційної станиці де тільки стерчали вгору грубі бельки викинуті повстанськими гранатами — стояли люди. Кожний проживав полегшу. Тут не одному викручено руку, відбито нирки, поломано ребра, повикручували пальці, а скільки замордовано? Побачивши нас закричали:

"Ось наші непереможні повстанці! — Ждемо вас вже два дні!"

Не було ради, треба було сповнити волю тих

З весняним промінням,
що сили відроджує
і повнить надії з Великоднем —
усяких благ і радісних Свят
бажають вірним читачам

Редакція і Адміністрація журналу
"Лемківщина"

щиріх людей. Пізніше знов співи, аж до пізної ночі. Сідаємо над річкою і пишаємося гарною погодою. Якби війни не було. Здавалось, що з весною прийшла свобода, але це лише здавалось, бо кожний знат, що це лише тишина перед бурею.

Зразу після свят, до села в'хало польське військо. Ми мусіли вийти в лісок, коли несподівано прийшла сотня командира Хріна і стала над селом. Дивились вслід полякам, чекаючи лише, щоб поляки почали своє панування. Але, вони обійшлися спокійно, не чіпали нікого і відійшли. Тоді сотня подалась вслід за ними.

Таку пам'ятаю Лемківщину, яка за цей радісний день, заплатила дорого. Спалено і вибито Завадку Морохівську; підпалено в Терці хату з людьми — і то в час, коли в Нурemberg'у суджено німецьких злочинців.

Спалено Лемківщину і Пояння, а людей викинено силою на захід в по-німецькі діраві хати. Що сталося з гарною Лемківщиною, знають всі...

*Капличка з с. Лішна
Сяніцького повіту з 1867 р.
Зраз в Музеї народнього
будівництва в Сяноці.*

ВАСИЛЬ КІЙ

ДІТИ АКЦІЇ "ВІСЛА"

Прекрасна, зелена Лемківщина.
Пам'ятаю ту чудову весну,
Зацвіли прекрасно луки і гай,
Як буває завжди на весні.

Навколо зацвіла калина,
В селі панувала радісна весна,
Церковні дзвони дзвонили,
Кликали вірних на молитву що дні.

Діти бавились весело самі,
Інші вертапись зі школи.
Стрічались весело разом у саді,
А мати поралась біля хати.

Щось не так було на обрію,
Неначе щось снувалось на зле,
Діточий голос не такий,
І пташки не співали, як все.

Хтось переказав тривожні новини —
Заметушились люди у селі.
В село приїхали польські полки,
Нарушили веснянний спокій:

Чомусь ганяли на конях "улани"
У поперець села вулицями.
Брудні прокляття викрикували —
Чекали команди...

Рано, як вже сонце зійшло,
Приїхало більше війська у село.
Іхали на конях по-під хати,
Господарів з рідних хат виганяти.

Над зеленим Бескидом,
Снувся чорний дим...
Було чути вибух гранати,
Горіли солом'янні, старі хати.

Ридала мати, рятувала дитя,
Відбираючи від християнина-вояка.
Страшні прокляття на нас кидали,
У той час збиткувались над нами.

В селі створилась тривога страшна,
Тривожно дзвонили всі дзвони.
Горіла сторічна, церква стара,
Плакала лемківська земля...

Десь у зеленому Бескиді, у лісах
Ховались мати і діти.
Втекли геть із села,
Бо не було де скритись.

Було чути чиєсь крики,
Когось били, прозивали,
Було чути плач дитини,
Блукала, шукала своїх маті.

Недалеко, у сусідньому селі,
Було чути гук гранати:
Лях кинув її у серце старої хати.
Загинули всі діти, батько і мати.

Сусіди бачили цю страшну картину.
Зі страхом йшли рятувати.
І їх не мануло страшне лихо:
Ляхи почали стріляти.

Прийшли непрошені ляхи,
Прийшли до нашої хати,
Зачали геть нас виганяти,
А батько відповів...

І сполось велика таємниця:
Ніхто не буде її знати,
Шо казав ім наш батько,
Шо не вийшов живим з хати.

Загинули брати сусіди,
Загинув наш батько, їх брат.
Смерть приніс їм лях-кат,
Лише за те, що УКРАЇНЦІ!!

Прийшли ляхи до другого сусіда,
Неначе п'яні, викрикали.
Одні з хати господарів викидали,
Другі, на подвір'ю бешкідували.

А ще інші йшли до стайні,
Коні і корови били, випускали.
Випускали свині і поросята,
Випускали вівці і телята.

Запам'яталось це село Тісна,
Як тривожно дзвонили дзвони,
Коли церковцю стареньку, поляки підпалили.
Це пам'ятають діти акції "Віслі".

Запам'ятались ті діточі роки,
Які страшні для нас вони були...
Як виганяли нас з рідної хати,
Ті християнські, польські ляхи.

Липень, 1996

LEMKIVSHCHYNA

VOL. IX

SPRING 1998

No. 1

ХРИСТОС ВОСКРЕС!

CHRIST IS RISEN!

WE EXTEND BEST WISHES
AND
HOLIDAY GREETINGS
THIS JOYOUS EASTER SEASON
TO ALL OUR MEMBERS AND FRIENDS,
ESPECIALLY TO
LEMKO UKRAINIAN ORGANIZATION
IN UKRAINE, POLAND, AND SLOVAKIA,
AND TO
ALL UKRAINIANS WHEREVER THE MAY
LIVE!

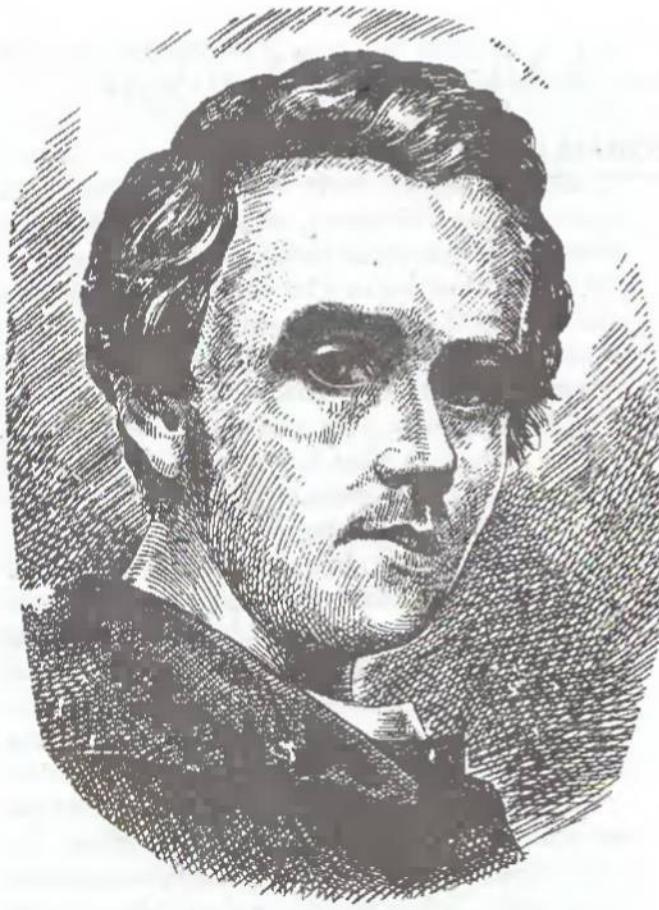
MAY THE RESURRECTED CHRIST
BRING YOU GREAT JOY AND
HAPPINESS THIS HOLIDAY SEASON,
AND ALWAYS!

NATIONAL BOARD
OF
ORGANIZATION FOR DEFENSE OF LEMKO
WESTERN UKRAINE

Pysanky (Easter Eggs) by O. Polansky-Hryncuk.

TARAS SHEVCHENKO (1814-1861)

It's not that I'm of God complaining
Or any other person blaming.
I just deceive myself, I trow.
And even sing the while I plow
My pauper field forlorn and fallow!
I sow the word. Good crops will follow
In days to come. Yet will they? No!
Myself alone, I have the feeling,
And no one else am I deceiving...

Unfold, my field, told in furrows,
Black earth set for seeding!
Hill and valley plowed in furrows,
Sown with seeds of freedom!
Unfold, my field, cultivated,
Green with verdure covered,
With gold grain inseminated,
With good fortune watered!
So unfold in all directions,
Spread, my fertile meadow,
Seeded not with empty gestures
But with wisdom mellow!
Folks will come the crop to garner...
Oh harvest of plenty!..
So unfold, with green be covered,
My field poor and scanty!!

But am I not myself deceiving
With fancies of my own conceiving?
I am! Because it's better so,
To strive, though it should be but vainly,
Than make my peace with bitter foes
And idly keep of God complaining!

It's terrible to lie in chains
And rot in dungeon deep,
But it's still worse, when you are free
To sleep and sleep and sleep —
And then forever close your eyes
And leave not e'en a trace,
So whether you have lived or died
No whit of difference makes!
Where art thou, Fate? Where art thou, Fate?
No fate have I at all!
If you grudge me good fortune, Lord,
Let evil fate befall!

Translated by John Weik

TARAS SHEVCHENKO

The days go by, the nights go by,
The summer's passing; yellow leaves
Are rustling; light deserts the eye,
Thoughts fade away, emotions sleep —
All falls asleep. And I don't know
If I'm alive or barely so,
Just floundering about the earth,
For I know neither rue nor mirth...

Where art thou, Fate? Where art thou, Fate?
No fate have I at all!
If You grudge me good fortune, Lord,
Let evil fortune fall!
Don't let me walk about asleep,
A dead heart in my breast,
A rotten long upon the road —
A hindrance to the rest.
Oh, let me live, live with my heart,
And love the human race,
Or if not that... then let me curse
And set the world ablaze!

Political Ruthenienism — A Ukrainian Problem

OLEKSA MYSHANYCH

The problem of political Ruthenienism (rusynstvo) in Transcarpathia is not a new one, it has a beginning in the times of the first World War, when it became apparent that two enemy empires — the Russian and the Austro-Hungarian, would fall, and the prospect of forming a new Ukrainian state arose, to which, as if to their national-cultural center, the-then Hungarian Ruthenians were drawn. The Ukrainian state building process of 1917-1920, encompassed not only Russian Ukraine, but also to a large extent — Austrian Rus' — Ukraine: the Halychanian, Bukovynian, and Transcarpathian Ruthenians, who in the 20th century transformed from a ethnic existence to a consciousness of national statehood; thus Ruthenians became Ukrainians.

Wanting to attain their dominance over Transcarpathian Ukrainians (the official name for these people at that time was "Ruthenians" Rusyny), the Hungarian ruling leadership began to create a new, separate nation of them — Ruthenians, distinguishing this nation not only from eastern Ukraine, but also from Halychyna and Bukovyna. Recognizing Ukraine and the Ukrainian nation as a whole, Hungarian chauvinists did all they could to prove to the Transcarpathian Ukrainians (Ruthenians), that as faithful sons of the Hungarian crown and as a separate nation, their historical fate has been tied to Hungary for centuries.

But the Ukrainian Transcarpathian settlement chose its fate in a different way, explicitly supporting secession from the Hungarian empire. The all-national conference of January 21, 1919, held in Khust relying on the decision of the Starolyubovnyansk, Svalyavsk and Marmarosh-Sihetsk national councils upheld the decision to unite Transcarpa-

Olekha Myshanych, Doctor of Philology. Specialist in Medieval Ukrainian Literature and of the Carpatho-Ukrainian region. Chairman of the Department of Ukrainian Literature and Institute of Literature, NASU. Author of numerous studies, including: *Ukrainian Literature of the Second Half of the 18th Century and the Oral Folk Tradition; Subcarpathian Literature of the 17th and 18th Centuries*. (Both in Ukrainian).

Reprinted from *The Ukrainian Quarterly*, Vol. LIII, No. 3 (Fall), 1997.

thia to Ukraine. However, as a result of historical circumstances Transcarpathia, in 1919, became a part of Czechoslovakia. This point marked a beginning of a quarter century long battle for Ukraine, which culminated in the formation of the Carpatho-Ukrainian state in 1938-1939, as well as the following facts, the union with Ukraine in 1945 and the national referendum on December 1, 1991, when 92.5% of the Transcarpathian population voted for an independent Ukrainian state and its President. These state acts provided a legal basis and a solid foundation to disprove all those powers of world evil, which attempt to divide Ukraine, by playing out the separatist "Ruthenian card." To reintroduce the issue of political Ruthenienism today, is to continue the battle against Ukrainian statehood in new historical terms.

Political Ruthenienism is indeed a Ukrainian problem, because it pertains to Ukrainians, the former Ruthenians of the Austro-Hungarian empire, where until 1944-1945, it was forbidden to call yourself a Ukrainian. Officially, Austro-Hungarian Ukrainians had to call themselves Ruthenian, thus the governments of Poland, Czechoslovakia, Hungary and Romania used this in order to force these people apart from greater Ukraine, attempting to convince them that they are a separate nation. At the same time, political Ruthenienism is a European problem because it affects the interests of Ukraine, Poland, Czech Republic, Slovakia, Hungary, Romania, Yugoslavia — in other words, all countries with Ukrainian-Ruthenian population. This problem reaches even further, across the ocean, to the U.S. and Canada, where at the end of the 19th century and first half of the 20th century, more than two million Ruthenian-Ukrainians from the Austro-Hungarian empire emigrated.

The new organized political Ruthenienism formed in 1990, at the same time that "Rukh" and other democratic organizations which strove for an independent Ukrainian state were formed. "The Society of Transcarpathian Ruthenians ("Obsche-

stvo Podkarpatskykh Rusynov"), which was formed on February 20, 1990, initially masqueraded as a "regional cultural-educational partnership," concerned with a purely cultural-educational tasks. However, immediately after registration, the Society became engaged in politics, and by September 20 of that year, its leadership had already produced a declaration "about the return of the Transcarpathian oblast to the status of autonomous republic." The essence of the declaration was to return Transcarpathia to the status it had in October 1938, when by the Munich Agreement it became, an autonomous region within a federated state of the Czechs and the Slovaks. The fact that this autonomy grew into Carpathian Ukraine was not taken into consideration. Generally, the Carpatho-Ukrainian nation of 1938-1939 does not exist for the ideologues of political Ruthenienism. They believe, that Halychany (Galicians) and East Ukrainian immigrants created it. Halychyna-phobia as well as Ukraino-phobia became the keystones in the ideology and the practical work of today's political Ruthenienism.

In the summer of 1993, the leaders of the Society of Transcarpathian Ruthenians form clandestinely their own governing body — "the Provisional Government of Transcarpathian Rus'," which included besides Ukrainian citizens Hungarian and Slovak citizens. Various "declarations," "statements," "protests," and "depositions" were made by the leaders of the Society of Transcarpathian Ruthenians and were signed by the "Premier and Ministers" of the "Provisional Government of Transcarpathian Rus'." These declarations and statements were sent to the Pope, the UN General Secretary, President Clinton, Havel, Kovach, Goncz, Yeltsin, Kravchuk, Kuchma, etc., and filled the pages of the newspaper "Transcarpathian Rus'." Blame and numerous demands, and pretensions were brought forward against Ukraine in support of returning Transcarpathia to the status of an autonomous republic, demanding the recognition of Transcarpathians as a separate nationality — Ruthenians — and denying the Ukrainian literary language and forming a few separate Ruthenian languages. They blamed Ukraine in the genocide of Ruthenians.

Interestingly, the blame and the demands were not only heard by local Ukraino-phobes and Ukraine-bashers, but also unfriendly circles of Slovakia and Hungary. It is they, that provide the self-appointed ministers of "The Provisional Government of Transcarpathian Rus'" with the access to mass media in order to attack Ukraine, its President, and its national symbols — all for the distortion and vilification of Transcarpathian history. There are unseen forces which uphold and defend this anti-Ukrainian, and anti-national activities. These forces set forth and finance political Ruthenienism, and give it a voice in the world, take advantage of it and use it against Ukraine, its state and its inviolable borders.

In December of 1994, the "minister of international affairs in Transcarpathian Rus'" a Czech resident, Tibor Odnyk, officially requested that the President of the Russian Federation, Boris Yeltsin annul the agreement between the USSR and Czechoslovakia from June 29, 1945 reuniting Transcarpathia with Ukraine. Hiding behind Czech, Slovak, and Hungarian screens, are real and more dangerous forces, which are interested not only in the rebirth of Transcarpathian Rus' and the formation of a fourth eastern Slavic nation, but in the total demise of Ukraine and the partitioning of the political maps of Europe.

In September of 1990, in Geneva, a secret meeting of Soviet and German experts was held, where geo-political problems of Central Europe were discussed. Modeled after the Munich agreement of 1938, two plunderers decided to conduct a new partitioning of Europe, ignoring the Helsinki accords and other international agreements. Czech newspaper on politics and the economics *Polityka* on November 14, 1991 revealed this secret information, from which we learn that Transcarpathia, was also drawn into this political game. Thus, the provision of these decisions, specific to Transcarpathia: "The USSR will not forbid the detachment of Transcarpathian Ukraine in case of destabilizing actions of Ukrainian nationalists and its inclusion into the Hungarian republic." (newspaper *Sribna Zemla* — Uzhhorod, Nov. 17, 1992)

This marks the beginning of Transcarpathian autonomism, separatism, a free economic zone, a

Carpathian-European region and all other attempts to detach Transcarpathia from Ukraine, bring it closer to Hungary, and to factually renew pre-Trianon boundaries as well as the "Arpad line" in the Carpathians.

In the knot of Carpathian problems, and at the same time in political Ruthenienism, Moscow's role can not be overlooked. The imperial center is vitally interested in the Carpathian region, through which it aspires to create new windows to Europe. Communications which unite east and west Europe — three railroads and four highways, electric lines, gas and oil pipelines — go right through Transcarpathia. The selling of the former USSR will come about through these lines, for which, at present there is an unmerciful, yet, not evident war. A leading role in which is held by Russia. The Ukrainian government is now renting a free trade zone in the city of Chop for 50 years to Russia, the Russian firm "Dyelovoy Mir." In Mukachevo alone, have over 200 united Moscow/International businesses been formed, which will not contribute towards the enrichment of the city population.

The alliance between political Ruthenienism, and the interests of russo-speaking inhabitant of the Transcarpathian regions speaks for itself. Their orientation towards Moscow, russification of the region, playing out the "Crimean cards," advances with Crimean, Donetsian, or Prydnistrian separatists underscores the fact that, political Ruthenienism has dependable allies and directors, who are not indifferent to this vulnerable piece of Ukrainian border territory. The internationalization of Transcarpathia has very concrete intentions to subjugate this land to the former-imperial center. Political Ruthenienism does not strive for a hermetic land of self-isolation, as it appears at first glance. Although it benefits the Hungarian interests, it is really a fifth column of the Russian Empire in the Carpathian Mountains defending the interests of the Russian empire.

All reputable historians of the 19th and 20th centuries recognized that Transcarpathian Ruthenians belong to the Ukrainian nation. Language, customs, faith, family life, household management and mentality are the strongest factors which bind

them with Halychyna. The absence of Ukrainian statehood, until the years 1917-1919, prevented this ethnic group from becoming a nation. National self-enlightenment began here only at the beginning of the 1920's and heatedly battled against the enemies of Ukrainianism, the Russian, Hungarian and Czech orientations. This is but one fact.

During the preparations for the "Vseprosvitnyanskoho Zyizdu" in Uzhgorod on October 17th 1937, a "Manifesto about the Ukrainians of Transcarpathia" was published, signed by representatives from over 20 political parties, brotherhoods, alliances, newspaper publishers, and others. In this "Manifesto" it was clearly stated that: "...in the linguistic and cultural matters we were and will continue to be a part of the large 50-million Ukrainian nation and our heritage and cultural unity which we shall never, for any reason, renounce..."

There is not doubt that in Transcarpathian Rus' two nations do not exist. There are no "Russians" ...nor are there any "Carpatho-Russians," there is but one Ukrainian nation."

The ethnocultural processes of Transcarpathia should not be confused with political ones. As we know, the Carpathian region is settled by ethnic groups who, in scientific literature are called Hutsuls, Lemkos, and Boyki (Verkhovyntsi, or "mountain dwellers"). These three ethnic groups have settled Transcarpathia along with the so called dolynyany ("valley dwellers"). All of them have their specific individual lifestyle, dialect, customs, and dress, but this does not give a foundation for talking about them as separate nations. On the political, national level, until the mid-20th century, they were all referred to as "Ruthenians," because the terms "Ukrainians" and "Ukrainian" on these territories were forbidden. Just as Ukrainians until 1917 were officially named "Little Russains," the Transcarpathians up to 1945 were "Ruthenians," and their lands were referred to as "the region without a name," or simply Hungarian Rus', Zabeskidska Rus', Transcarpathian Rus', Carpathian Rus', Carpathian Ukraine. The governing states — Hungary and Czechoslovakia did all they could to create a new nation, to separate Transcarpathia from Ukraine.

To be continued

ПАРАФІЯ ТАРНАВКА

Село Тарнавка (місцеві жителі називали своє село "Тернавка") положене на західніх окраїнах, на шляху Перемишль-Ряшів, було гейби островом серед польського моря. У передвоєнній Польщі Тарнавка належала до лежайського деканату, а до повіту і суду в Переворську.

Околиця села підгірська. У тарнавському краєвиді домінувала висока гора "Пуланок". Долиною попри цю гору пробігала вузенька чиста річка, а з другої сторони цієї гори стояв великий будинок з господарськими забудовами — лісничівка-двір, та другий поверховий, у яким мешкали службовці патрона Тарнавки — Витолда Келлермана. Окремі частини села мали назви: Шалівка, Канюківка, Піхурівка, Потік, Роля, Шафранівка, Лисяківка, Куцибалівка, Пилатівка, Діл, Качмарівка. У середньо-горішній частині села, близько дороги, обведена невисокою камінною огорожою, серед лип, стояла дерев'яна грек. кат. церква св. Михаїла, збудована 1672 р., а відновлена 1812 р. 1948 р. цю церкву поляки спалили. У підніжжі гори "Пуланок", недалеко церкви стояло нове муроване приходство, збудоване за о. А. Пшепорського, а близько неї нова церква. Навпроти старої церкви, при дорозі, стояв великий дерев'яний хрест з написом "Відновлення церкви 1812 р." і дяківка. В середині села стояла доволі велика дерев'яна школа. Пізніше, в 30-их роках, побудовано муровану одноповерхову школу, а стару замінено на громадський дім.

Селяни в Тарнавці назагал середньо-заможні, відрізнялися від довколишніх мазурів високим ростом, вродою, та гарними голосами. Хати з двома-трьома кімнатами, удержані дуже чисто; біля хат хідники, овочеві дерева та господарські будинки. Мешканці села три-четвертих українці, решта — поляки і жиди. Розговірною мовою тарнавчан був українсько-польський діалект з різними архаїзмами. Українці постійно були загрожені. Польська влада і довколишнє польське населення докладали всіх зусиль, щоби мерщій їх златинізувати. Але тарнавчани прямо з посвятою держалися кріпко свого обряду і народності, хоч не мали моральної допомоги від братів зі східної

Галичини. Цілими століттями йшов безустанній змаг за збереження батьківської віри та національного обличчя, а вела його виключно греко-кат. церква з гідними священо-служителями. До парафії Тарнавка належали дочерні Гадлі Шклярські і Відачів.

В початках 20-го століття парахом в Тарнавці був о. М. Колтонюк, син якого був директором асекураційного Товариства "Дністер" у Львові. Після нього о. Андрій Пшепорський, б. полевий духовник Українських Січових Стрільців. Його дочка — визначний український мовознавець проф. Марія Овчаренко. Деякий час адміністраторами парафії були о. Михайло Дочило і о. Дем'ян Дзяма. У грудні 1928 р. парохом Тарнавки став о. Теофіль Калинич. Його дружиною була Іванна з Яросевичів, син Любомир був в дивізії "Галичина", а о. Калинич помер у 1954 р. у Міннеаполісі.

В 1930 р. в Тарнавці була п'ятикласна школа (українських дітей пересічно 130) з польською мовою навчання. Одна година в тижні була призначена на українську мову. Учителем був спольщений українець Волошин. Діти починали і кінчали заняття польською молитвою, співали польські пісні в школі і в селі. Асиміляція йшла повною парою. Загибель решти українців — була справа недалекого часу. Кілька свідоміших парафіян передплачували "Mісіонар". Щоправда, на приходстві була мала братська бібліотека, заснована о. Дзямою і о. Дочилом, але ніхто з неї не користав. Були це старі "Mісіонарі" та декілька книжок релігійного змісту.

Пробудження національної свідомості тарнавчан почалось у 1930-их рр. Тоді то парох о. Калинич, під час науки релігії почав вчити дітей співати релігійні пісні по українському, розказувати їм про історію України. І так шкільні діти почали собі усвідомляти хто вони і не хотіли в школі молитися по польському. Учителі-поляки карали їх за те, але діти не здавалися. Справа опинилася у львівській шкільній Кураторії. Делегація батьків з парохом поїхала до Львова і справу молитви виграла. Молитва стала індивідуальною справою дитини. Мало того, кількість годин на навчання української

мови збільшено до трьох годин в тиждень. Але по деякому часі учителька Ціскувна почала знову змушувати українських дітей у своїй класі молитися по польському. Одного разу сильно вдарила за те в лицо маленького Івася Лемика і він окровавлений побіг з плачем до класи, де о. Калинич учив релігію. Отець парох пішов з хлопцем до класи, де була ця учителька, і гостро зареагував. Справа опинилася аж у суді. З цієї "халепи" о. парох вийшов переможно, бо з того часу шкільна влада призначувала до навчання української мови вчителя-українця. Ними були: Павло Мельник, Тимошек, Стефанія Химяк, Нуся Кравс. Останнім був Бараник. Під час вакацій впродовж кількох літ приїздив на приходство гім. учитель Осип Кліш з Перемишля. Він зорганізував хор і привчав молодь співати Службу Божу та народні і стрілецькі пісні. З того часу ніхто не почув у селі "краков'яка". Дівчата зацікавились українськими вишивками і довго це не тривало, як у неділі і свята тарнавецька молодь пишалася у гарних вишивках. На великомісцеві свята ікони старої церковці теж прикрашувано вишивками. Влаштовувано Свято матері. Урухомлено припалу парохом парafіяльну бібліотеку, придбано книжки різного змісту для дітей, молоді та старших. І так постала читальня "Просвіти". Що неділі після вечірні діти і молодь випозичала на приходстві книжки до читання для себе і батьків. Шкільні діти передплачували "Дзвінчик" і "Світ Дитини", а старші часопис "Наш Лемко" та іншу пресу. Засновано українську кооперативу. Перестала існувати проблема мішаних подруж. На дітей з мішаних подруж парох звернув особливу увагу. Домагався, щоб вони ходили на навчання української релігії та мови. Деякі діти, як напр. Іван Туцький, якого батько був поляк і був хрещений у костелі сусіднього польського села Гусова, зовсім зукраїнізувався, і за це вже дорослого Івана польська banda застрілила в 1944 р.

В Тарнавці довший час був солтисом Павло Пилат, опісля Антін Лемик, оба свідомі українці. В 1932 р. почато будову нової мурованої церкви, запроектованої архітектором Євгеном Нагірним зі Львова. Будівельними комітетовими та збирщиками фондів на будову нової церкви були ідейні парafіяни: Микола Куцибала, Захар Піхура та Касян Хома. При затверджені плянів будови церкви були очевидно різні перешкоди з боку поляків. Але врешті-решт 1934 р. єпископ Кир Йосафат Коци-

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

Не нарікаю я на Бога,
Не нарікаю ні на кого.
Я сам себе, дурний, дурю,
Та ще й співаючи. Орю
Свій перепіг — убогу ниву!
Та сію слово. Добрі жніва
Колись-то будуть. І дурю!
Себе-таки, себе самбого,
А більше, бачиться, нікого?

Орися ж ти, моя ниво,
Долом та горою!
Та засійся, чорна ниво,
Волею ясною!
Орися ж ти, розвернися,
Полем розстелися!
Та посійся добрим житом,
Долею погийся!
Розвернися ж на всі боки,
Ниво-десятино!
Та посійся не словами,
А розумом, ниво!
Вийдуть люде жито жати...
Веселій жнива!..
Розвернися ж, розстелися ж,
Убогая ниво!!

Чи не дурю себе я знову
Своїм химерним добрим словом?
Дурю! Бо пучче одурить
Себе-таки, себе самбого,
Ніж з ворогом по правді жити
І всує нарікати на Бога!

б жовтня [1860, С.-Петербург].

ловський посвятив наріжний камінь під будову нової церкви. Український часопис у Львові "Діло" назвав цю нову церкву у Тарнавці "стовпом граничним України". Ця церква у гарному візантійському стилі, з трьома металевими банями, в наслідок воєнних дій не була внутрі викінчена. Сьогодні перемінена у костел.

В 1933 р. багато молоді та старших тарнавчан зі своїм парохом брали участь у Львові у святі "Українська Молодь Христові". Згодом таке ж свя-

то влāштовано в Тарнавці. Зорганізований похід зі священиком, хоругвами, синьо-жовтим прапором, шкільними дітьми, хором, мирянами, пішов від тарнавецької церкви до дочерньої у Гадлях Шклярських. Польська поліція "асистувала" цілу дорогу, але не відважувалась нікого турбувати. Це вчинило величезне враження на довколишніх поляків.

В сусідстві Тарнавки були колись українські села, а вказували на те їхні назви. Тарнавецькі поля межували з польськими селами Гусів і Манастир, яке тарнавчани називало Манастир. Там довгий час парохом був о. Максим Журкович, який обов'язково кожного року на Різдво відвідував о. Калинича, разом колядували "Бог Предвічний". Говорив по українськи з польським акцентом, походив з Холмщини. Коли в сімдесятих роках XIX-го ст. царська влада насильно заводила на Холмщині православ'я, його батьки — "уніяти" з ним, маленькою дитиною, втекли до Галичини. В якомусь дворі батьки дістали працю, а малий Максим бавився з сином дідича, бо були ровесниками. Разом стали вчитися, а потім віддали їх обох до колегії оо. Єзуїтів в Хиркові. По скінченні богословських студій молодий Журкович висвятився на латинського священика. По деякому часі він став цікавитися своїм походженням. Почав передплачувати "Діло", "Літературно-Науковий Вісник" та інші видання. Мав велику бібліотеку в різних мовах. Втішався великою пошаною у довколишніх польських священиків і інтелігенції. Парафія у нього була дуже багата. Приходство з господарськими будинками виглядало як "двор". При нагоді о. Журкович показував тарнавчанам старий хрест із старослов'янським написом на ньому, який був за вівтарем у його костелі.

Одної дніни у травні 1936 р. приїхав о. Журкович до о. Калинича і заявив, що після довших міркувань та перевірки, прийшов до висновку, що він не поляк, а українець. Отже він не на своєму місці і тому резигнує з латинської парафії і переходить на греко-кат. обряд. Він поробив в тім напрямі усі необхідні заходи у польського єпископа у Перемишлі. Був він теж у єпископа Кир Йосафата Коциловського в справі переходу на греко-кат. обряд. Він рішений вступити до монастиря оо. Василіян у Крехові та стати монахом.

В Тарнавці кожного травневого вечора відбувався молебень до Матері Божої. Провізоричний престіл на дворі дівчата заквітчвали свіжим зіл-

Церква Преображення Господнього
в Гадлях Шклярських.

лям з левади, а довкруги розносився аромат квітучих садів. Ось туди зайшов о. Журкович та виголосив проповідь до народу. Оголосивши свою постанову, він закінчив її словами: "Держіться дітоньки свого греко-кат. обряду і віри, бо ніколи не будете мати чистої совісти, змінившись, покинувши віру своїх предків, що і я мав ціле своє життя. Щойно тепер упав камінь з моого серця і я заспокоївся, вернувшись до віри і народності, з якої походжу".

Ця новина зробила велике враження на присутніх. У висліді цієї події — переходу о. Журковича на греко-кат. обряд, яка спричинила велике враження в околиці, польська влада зареагувала конфіскатою всього його майна, покликуючись на те, що він не платив державі довший час податків. Йому було дозволено вивезти на драбинистому возі велику бібліотеку до Крехова.

Під час німецької окупації, багато молоді з Тарнавки забрали на роботи до Німеччини. Тоді деякі батьки вислали своїх дітей до гімназії або торговельних шкіл у Перемишлі чи в Ярославі.

В 1943-44 роках почала відкрито діяти поль-

ська боївка, викликаючи тривогу й жах. Ніхто не зінав ні дня ні години, коли згине від несподіваної кулі. Першою жертвою впав свідомий українець лісничий Мандрик. Тут треба відмітити, що на приходство в Тарнавці було кілька збройних нападів польської боївки, але, на щастя, вони були безуспішні, завдяки охороні парафіян, які берегли в день і в ночі свого пароха.

Дочерною парафії Тарнавки було село Гадлі Шклярські, колись самостійна парафія. Церква Преображення Господнього була мурована, збудована в 1792 р., а відновлена 1911 р. Розговірною мовою населення була мова польська, священик мусів проповідувати по польськи. Від 1930 р. о. Калинич почав у своїй проповіді постепенно вплітати українські слова і згодом виголошував проповіді вже по українському. Подібну методу священик примінив у школі на наукі релігії і незабаром діти, а за ними молодь, говорили зі собою рідною мовою з польським наголосом. Школа в Гадлях Шклярських була триклясна, викладова мова польська, українських дітей пересічно 37.

Село Відачів також належало до парафії Тарнавки, мало двоклясну школу з польською мовою. У містечку Явірнику було кілька українських родин. В 1940 рр. у Гадлях Шклярських учителем був Богдан Гуцал (тепер в Міннеаполіс). В українській кравецькій школі у Львові вчився дуже свідомий юнак Владко Кондзьолка. Добре говорив по українському. Був провідником молоді в Гадлях Шкл., а провідником молоді у Тарнавці був молодий абсолювент перемиської гімназії Євген Шафран. Коли Владко приїхав на вакації у 1943 р., польська боївка його вбила. На його похороні було двох священиків — о. Калинич і о. Ілля Федевич з Кречович, якого на весні 1944 р. поляки застрілили у неділю, коли їхав на Службу Божу до церкви в Каньчузі. У цьому самому часі така сама доля стрінula адвоката Левинського у Переvorську та лікаря Борима у Ярославі. Тоді також о. Теофіль Калинич одержав листа з погрозами та рисунком трупячої голови і з вимогою визначеному реченці запишити парафію...

До найсвідоміших тарнавчан належав дяк Микола Шафран, який закінчив дяківську школу в Перемишлі. Він мав гарний голос і вчив молодь співати "самоїкою". Два його сини Євстахій та Євген, були абсолювентами української гімназії у Перемишлі. Євстахій ще перед війною закінчив богословські студії і був дуже ідейним свяще-

ником. Після приходу більшевиків до Галичини у 1944 р. його арештувало НКВД і він пропав безслідно. Другий син Євген, закінчивши високу купецьку школу у Відні, живе у Нью Йорку. Пізною осінню 1944 р. вночі польська боївка забрала Миколу Шафрана, відризали йому язик і приказали співати "Ще не вмерла Україна". Інших, забраних разом з ним тарнавчан, розстріляли. Тоді також Захара Піхура з Українського Комітету підстрілили, але не вбили, бо це було в темну дощеву ніч. Він упав на землю, удаючи вбитого, і таким чином врятувався від смерті. А з інших згинули тоді: Іван Кольча, Теодозій Лемік, Клим Хруш, Петро Куцибала, Петро Блащац, Дмитро Глухий. Екзекуцію переводив молодий тарнавський поляк, Стас Ляска.

Тоді теж прийшов горезвісний день для українців в Тарнавці. Вони були приневолені залишити прадідівське село. Їх пересилили в зах. Україну в Бережанщину, а мішані родини польська банда здебільша вистріляла. З уваги на терор і безвиглядну ситуацію для українців в Гадлях Шклярських і Відачеві, вибрали вони найменшу лінію спротиву, розлившися у польському морі. Стару муровану церкву з 1792 р. сплюндрували і перемінили на костел.

Вже у Відні, після війни, одержав о. Калинич листа від парафіяніна, який був учнем дяківської школи в Перемишлі і вивезений з жінкою на роботу до Австрії. Цей пожовклий лист зберігся у мене до сьогоднішньої пори в молитовнику моого покійного чоловіка. Михась Хома писав, що отримав знімок старої тарнавецької церкви і (цитую слова): "Як побачив я стареньку церковцю, у якій я хрестився, і ті старі липи якби промовляли до нас і додали мені відваги: не сумуйте діти, ще почуете шелест вітру нашого і піль". Безмежна туга за шумом старих лип мабуть переборола жах повороту, але чи доїхав живим Михась з Іриною до Тарнавки?

Цей спомин нехай буде китицею квітів на могили відомих і невідомих патріотів Тарнавки, що була "границя стовпом України".

"ЛЕМКІВЩИНА", Ч. 1, ВЕСНА, 1998

ВОНИ ЛЮБЛЯТЬ ЛЕМКІВСЬКИЙ ФОЛКЛЬОР

Колядники зі звіздою у Скеюші.

Вже понад десять років у західночеському місті Хомутові існує фолклорна група "Скеюшан", яку знають любителі народних традицій далеко за межами цього міста. Цей невеличкий ансамбль, в якому представлені всі ґенерації — від маленьких діточок до сивоволосих бабусь, виступав вже і на фестивалях у Свиднику та Каміонці.

Його оригінальність полягає в тому, що він спеціалізується у традиційному фолклорі русинів-лемків Пряшівщини. Саме звідти (із Каміонки та Орябини) в середині XIX ст. переселилася велика група лемків до села Скеюш, нинішньої Тешеварської області в Румунії. В тому гірському селі, ізольованому від навколишнього світа, колишні дрітіарі почали газдувати, і надалі "дрітіячти" по Румунії та Югославії. В 1947–48 роках в рамках реоптакції майже сто лемківських сімей повернулося "на батьківщину". Тих, що хотіли працювати на полі — влада поселила в с. Троскотовіце у Моравії; тих, що вибрали робітницю професію — в місто Хомутов. В обидвох місцевостях їх поселили у будинку депортованих німців. Найбільше багатство, яке переселенці принесли із Скеюша, був їх фолклор. По суті, то був фолклор їх дідів та прадідів із Каміонки та Орябіни, до якого вони стались як до своєї великої святині.

Під час своїх експедицій в 1974 р. я зібрав той фолклор до 750-сторінкової рукописної книги,

яка стала основним джерелом репертуару фолклорної групи "Скеюшан", яку з дня заснування веде Катерина Романякова-Мартякова, робітница на заводі, нині 57-річна пенсіонерка, велика любителька народних пісень, танців і звичаїв. Вона сама пошила народне вбрання, організує проби і творить всі програми виступів.

На свято Вознесіння Матері Божої (15 серпня) члени фолклорної групи "Скеюшан" та інші переселенці (разом 50 чоловік) вибралися у відпусту до рідного села Скеюша, щоб своєю програмою відзначити п'ятдесятиліття переселення скеюських лемків у Чехію. Їхали автобусом, який спонсорував для них міський уряд в Хомутові сумою 30 000 крон (тисяча доларів). Біля старої скеюської церкви вони зустрілися з процесією русинів-лемків із села Перек. В листі до мене К. Романяк пише: "Они бешідуют так істо, як і ми. Не знам, ці о них дашто знаете і ви особні. Не знаме одкаль походжают, бо не бил час вельо з німа бешідовати, бо они собі натачали на казети наши шпіванки. Барз шя їм подобав і наш програм. Позвали нас гу нім, але ани адресу зме не вжали. Забили зме!"

Перек (нині Peregul Mare) — то дуже цікаве село на румунсько-угорській границі (недалеко словацького села Надълак), в якому від середини XIX ст. дружно живуть русини-лемки, словаки (із

ВАСИЛЬ КОВАЛЬЧУК

ПОБАЧЕННЯ З ЛЕМКІВЩИНОЮ

Вихідцям зі Злоцького, Щавника,
Мілка, Ястребіка й інших лемківських сіл

присвячує

Веселі потічки. Величні вершини.
Свище дорога, як замах меча.
Рідна й далека моя Лемківщина
Вигнанця-сина із гір зустріча.

Їду до тебе з степів Придніпров'я,
З минулих розпачливих днів,
Де тато щоденно благав про здоров'я,
Щоби тебе воскресити зі снів...

Минули Мушину, місток, що мов брама.
Лечу як на крилах, наблизую мить...
Тут нянько ходив, і ходила тут мама,
А зліва — то цвінттар, там дідо лежить.

Гора Яворина, мов неня привітна,
Руки зелені навстріч простяга:
"Діти мої, де ви блудите, рідні?
Адже коріння щодня засиха".

Розкидані лемки, як цвіт різnotрав'я,
Лиш смуток облуди в душі ожива.
Велика Вкраїна взяла не в обійми —
Сама ж бо в обіймах-заковах була.

Спасибі Канаді, Бразилії, Штатам —
Зросла Лемківщина у них, в чужині...
І лем Україні, своїй, ріднохатній,
Байдужі були твої дочки й сини.

...Усе мені рідне й чуже одночасно...
Дитинство гуральське в очах воскреса.
І бачу поля, що родили нерясно,
Де щава тече, мов кривава слізоза.

Пустинна без лемків моя Лемківщина.
Чи двір, чи могилу — нелегко знайти.
І церква, що роду свята берегиня,
Здіймає до неба не наші хрести...

...Ридали потічки, волали вершини,
Як злочин чинили тирані-мужі.
Вирвали лемків із гір Лемковини, —
Тільки не вирвали гори з душі.

Тож ти, Лемківщино, не туж сиротливо —
Живе Україна, а кривда — в ганьбі.
І лемки, як діти твої незрадливі,
Плекатимуть вірність Вкраїні й тобі.

Kiev, 9 січня, 1998 р.

середньої Словаччини), чехи, мадяри і німці. В 1979 р. в Переку жило 1500 людей. Хоч вони творять окремі етнічні групи і мають свої храми, однак інтеретнічною мовою спілкування в селі є прекрасний лемківський діялякт Маковиці — Нижнього та Вишнього Орлика (Верлиха), законсервований на стадії середини ХХ століття. Там в 70-их роках я робив дослідження по слідах Володимира Гнатюка, який відвідав це село ще в 1903 році і зібрав дуже багатий матеріал.

Виступи "Скеюшана" у Скеюші викликали велике зацікавлення у місцевого населення. Жителі, побачивши свої стародавні звичаї і танці, почувши свої пісні і музику, плачали від зворушення і дякували "чехам", що вони так шанують свою і їх культуру. Найбільше їм сподобалися програми: "Щедрий вечур з ясличками", "Спрашання", "Благословіння молодят", "Чеління невісти", "Кстини" та "Лечіння хліба". Задоволені були і гості: старші

побачили місця, де проходило їх дитинство, молодші — познайомилися з краєм, про який дотепер чули лише з розповідей.

А життя в Скеюші за 50 років не дуже змінилося. Як написав обласний щоденник "Timru" (Час) в репортажі про турне "Скеюшана", в селі і досі немає телефону, а веде туди лише болотисто-камениста дорога. Такого поганого врожуя, як був цього року, люди не пам'ятають. Один із скеюшських лемків сказав обласному репортерові: "Раніше кожен господар купував на отпуст чотири-п'ять ящиків пива, сьогодні маємо в серцях смуток. Природа погнівалася на нас".

Наступного року члени фолклорного ансамблю "Скеюшан" дуже хотіли би приїхати на фестивалі до Свидника, Камйонки, Зиндранови або Ждині. Було би гріхом не покликати їх в край предків.

ДИСКУСІЯ, РОЗМОВИ

ВІДГУК НА СТАТТЮ "ЛЕМКІВЩИНА НА РОЗДОРІЖКІ"

Під таким заголовком Василь Василів помістив статтю в квартальному *Лемківщина 4, 1997* (США). Стаття починається словами: "Спонукою до написання цієї статті було інтерв'ю 'Лемки не окрема спільнота, а частина українського народу', яке дав Іван Красовський Степанові Боруцькому...". (газ. *Високий замок*, 6, Львів, 6 серпня 1997).

Друга стаття, на яку посилається п. Василів (радше рецензію на неї) з метою оприлюднення моєго світогляду до 1991 р. і пізніше, це "Лемки — етнографічна група українського народу". (*Аннали Лемківщини*, ч. 1, 1974).

Третя стаття, яка головним чином піддалася критичній аналізі, — це "В інтересах єдності лемків" (*Вісні з України*, 38, Київ, 25 вересня, 1997).

Я, без сумніву, відчайний авторові за увагу і повагу до моєї особи і аж ніяк не маю наміру з ним сперечатися, а пише дещо доповнити і уточнити. Фактично, в моєму доробку є понад одна тисяча статей, нарисів, окремих видань, і тому згадані три статті не вповні характеризують думки й переконання автора. Варто було звернути увагу на мої книжки "Тільки з рідним народом", "Прізвища галицьких лемків", "Лемківські календари".

Але повернемо до згаданих статей. І так:

1. Аналізуючи зміст інтерв'ю, п. Василів закидає мені, що я переконаний, що зараз ніхто не хоче залишити обжите місце в Україні чи на заході Польщі, щоб повернутися на дідівську землю, бо мовляв, "нині вирошли нові покоління лемків", які спроможні розвивати своє духовне і матеріальне життя в нових умовах.

Я, не менше інших моїх країн, люблю рідний гірський край і постійно шкодую, що стратив його. Але тепер, після 50 років не бачу можливості масового повороту лемків з України. Щоправда, на законній підставі (маючи запрошення місцевих владей Польщі, документ про наявність житла і землі) поодинокі родини можуть старатися про дозвіл на повернення. Але у мене немає даних про те, що хтось з лемків робить подібні старання. Інша справа — добитися права на повернення лемків у рідні села з західних земель Польщі. Такі старання повинні робити, головним чином, лемки в Польщі, при сприянні лемків, які живуть поза її межами. Поворот хоч частини лемків оживив би гірський край, культуру автохтонів Західних Карпат.

2. Стаття "Лемки — етнографічна група українського народу" одна з небагатьох, надруковані в

Україні у 1969 р. А тому вона мусіла відповісти "sovіtським канонам".

Все ж автор рецензії в "Анналах" признає статтю як "програмний документ для лемків в Україні". Крім високої її оцінки відзначив трактування окремих аспектів історії у світі "sovіtської орієнтації". Не дотримуватися таких засад автор статті не мав права. Хоча додати, що п. Василів не правий стверджуючи, що "За радянських часів писання Івана Красовського були світоглядово й методологічно режимного покрію". На той час у мене вже були надруковані численні статті, здебільшого за кордоном, в такому ж "національному і патріотичному дусі" як і після 1991 року. Адже не випадково мене переслідували власті як "українського буржуазного націоналіста".

3. Посилаючись на статтю "В інтересах єдності лемків" п. Василів висловлює сумнів у доцільноті моєї негативної оцінки одного з рішень II Конгресу Світової Федерації Лемків, де мова йде про зміну назви СФЛ на Світову Федерацію Українських Лемківських Об'єднань. Цю, на мою думку необдуману затію я називав "берлінською стіною" в середовищі лемків. Зробив я це свідомо і не шкодую. Я завжди виступав і виступаю за єдність самих лемків та єдність їх з українським народом.

Частина лемків не вважає себе українцями, а "русинами" чи попросту "лемками". Корінь цього криється в давніх загарбницьких стремліннях наших сусідів, які, намагаючись відірвати лемків від матірного осередку, придумували їм різні "національні" назви: "карпатороси", "угророси", "словакороси" і інші, аби лише не українці. В угоду ворожим силам діяла також політична партія "галицьких москвофілів", що теж залишила по собі слід. Немало кривд перенесли лемки на заході Польщі, де їх трактовано "різунами", "бандерівцями". Не дивно, що частина лемків попросту бойтися називати себе українцями. Та й чи наші українці зробили все для того, щоби здобути довір'я і любов лемків? І хіба ми маємо право відмежовуватися від наших рідних країн?

Я не згоден з п. Василівим, що "надії Івана Красовського на порозуміння і співпрацю з політичними русинами і лемківськими сепаратистами є марні". Серед русинів (а це давня назва українців) політиків є не так вже багато, а тих лемків, які лише так називають себе, не слід трактувати якимись "сепаратистами". Це такі люди як і ми. Я знайомий і спілкуюся з Ф. Гочем, П. Стефанівським, А. Копчою, Петром Мурянкою, яких наші "лемки-українці" не

признають. Так діяти повинна в першу чергу СФЛ, а не відгороджуватися від своїх людей. При такій нашій політиці не збудуємо нічого, що "Українську Лемківщину", але розстратимо те, що маємо.

Здається п. Василів розуміє логіку сказаного, говорячи про поляків: "...в часі антиукраїнської кампанії поляк-комуніст стався поляком-ендеком, поляк-ендек годився з поляком комуністом, польські ксьондзи і єпископи йшли солідарно з атеїстичним урядом". Як бачите, не билися і не відгороджувалися "берлінською стіною", а прямували спільно захищати власні інтереси. І далі: "для поляків історія подарувала золоті нагоди і вони їх стовідсотково використали".

А що робимо ми — українці (в т. ч. лемки)? Хіба один раз історія дарувала нам "золоті нагоди" і що зробили ми з цими "нагодами"? Та й зараз своїми "гетьманськими" замашками, незгодами руйнуємо фундамент теперішньої України і навіть не можемо стерпіти ідею єдності лемків. Коли, нарешті, Господь даст нам не лише "нагоду", але й трохи розуму?

Певний, що політична боротьба за Українську Лемківщину в наш час неможлива (хіба у США) і недоречна. Варто присвятити енергію справі заселення Лемківщини хоч частиною її колишніх господарів, створити умови для культурної автономії з науковим центром, школами, читальнями та ін. культурними осередками.

Своїми нерозсудними діями наші "лемки-українці" (ніби є ще "лемки-турки") свідомо зводять нанівець ідею єдності лемків, роблять недосяжною проблему відродження Лемківщини, ставлять у безвихідне становище справу розвитку культури лемків.

Ще хочеться дещо додати до слухіння доповнень п. Василіва. Відносно заклику до повернення лемків у рідний край, то ідея ця, при її здійсненні, дала б багато користі у відбудові Лемківщини. Що стосу-

ється контактів між лемками галицькими і працівськими, то контакти такі існують, але вимагають більшої активності обох сторін.

Побоювання п. Василіва з того приводу, що "люди в Україні... майже не знають про акцію "Вісла", про табір Явожно" не мають під собою ґрунту. Хочу підкреслити, що лемки в Україні і українці західних областей України повсюдно відсвяткували печальну 50-річницю насильного виселення українців з Польщі і акції "Вісла". Історія цих подій добре відома в Україні.

Однією із заслуг у цій ділянці є робота правління Фундації дослідження Лемківщини у Львові, лемківської церкви святих Володимира і Ольги у Львові, громадського видавничого об'єднання "Бібліотека Лемківщини". За останні 7 років Об'єднання видало 18 лемкознавчих книжок в т. ч. шість щорічників — книжок "Лемківський календар". У цих виданнях широко висвітлена історія подій 1944-1947 рр. на Лемківщині.

Відносно публікації лемківських пісень, то в Україні ця справа на належному рівні. Видано збірки пісень зібраних М. Соболевським, О. Гижою, Б. Дрималиком, кілька збірок І. Майчика та інших.

Хочу додати, що підготовлений і є в друку двотомний "Енциклопедичний словник Лемківщини", який включає 1500 статей з історії, культури, літератури, мистецтва Лемківщини.

Ми у Львові створили також музей історії та культури лемків. Попереду ще багато гарних ідей і проблем, але, на жаль, не вистачає в середовищі лемків згоди, взаємоповаги, добродушності і доброзичливості, почуття колективізму, щоби створити сприятливі умови для втілення тих ідей в життя.

Іван Красовський

У ВІДПОВІДЬ ПАНУ І. КРАСОВСЬКОМУ

Бо то у нас лих на Україні
Тепле сонце гріє,
Де не станеш, де не глянеш
Все щебече, піс.

Юрій Федькович

ЗАМІСТЬ ВСТУПУ

Статтю "Лемківщина на Роздоріжжі", ("Лемківщина", ч. 4 (71), зима 1997 року), я писав в тому розумінні, що Лемківщина і всі наші землі, які залишилися поза границями Української держави, це також Україна, та, яка є на стороні. Такий є мій особистий світогляд. Для багатьох вигнанців лемків Лемківщина залишається рідним куточком, їхньою

Україною, чарівним краєм молодості, де тепло сонце гріє, де вся природа співає і щебече. Навіть для тих, які не уважають себе українцями, Лемківщина залишається рідною землею, а не польським краєм.

Прив'язання лемків до Лемківщини є легендарне. Це є очевидним коли читається спомини людей різних професій і освіти про втрачену малу батьківщину. Тула за загубленим рідним краєм, це є прикмета, якою лемки позитивно вирізняються між українцями. Кривда, яку завдали лемкам сусіди поляки, кличе за справедливістю до неба. В лемків забрали їхню батьківщину, їхню Україну. Лемківська проблема є політична. Вона знайде свою розв'язку тоді, коли Лемківщина знову стане лемківським краєм.

КОМЕНТАР НА ДИСКУСІЮ ІВАНА КРАСОВСЬКОГО

Читаючи зауваження пана Івана Красовського до моєї статті, бачу, що наші погляди в більшості співпадають, що нема потреби на полеміку, що він доповнює мої вислови. Це мене дуже втішило, що він звернув увагу на мою статтю. Запевняю, що я маю до пана Красовського велику повагу за його плідну громадську та публістичну діяльність. Він, безперечно, має глибше знання порушених справ з першої руки. Часто відвідує рідні сторони, має тісні зв'язки з провідними лемківськими діячами. Мої інформації є приналідні, неповні, з другої руки. Можна сказати, в лемківських справах Іван Красовський є професіонал, а я аматор.

Розумію, що в радянських умовах, щоб могти що-небудь публікувати, треба було дотримуватися режимної орієнтації. Дотримувалися її Дмитро Павличко, Олесь Гончар, а навіть подекуди Ліна Костенко й Іван Драч. Хто не хотів, його переспідували як буржуазного націоналіста, як пише про себе Іван Красовський. Знаємо, яка доля стрінula Миколу Горбала, Василя Стуса, Миколу Руденка.

Професор Степан Заброварний, у виступі перед українською громадою в Ньюарку, розказав про свою доповідь на другому Світовому Конгресі Українців у Києві, в якій він інформував делегатів про акцію "Вісна". Опісля деякі делегати просили його розказати більше про ті жорстокі часи, про які вони ніколи не чули. З його спів я зрозумів, що є невідкладним завданням інформувати український загал що український державний естаблішмент пробігався історію українського населення Закерзоння, передовсім пережиття лемків, яких позбавлено батьківщини. Пан Іван Красовський запевняє нас, що справа такої інформації є на добрій дорозі. Погодімся на тому, що без активної підтримки українського загалу в Україні та в світі розв'язка лемківського питання не має перспективи.

Вислів вузький "сепаратизм" я взяв зі статті п. Красовського "В інтересах єдності лемків", де він говорить, що таких лемків, які відмежовуються від українства не треба проганяти зі спільної лемківської домівки закидаючи їм цей сепаратизм. Порада п. Красовського, що треба систематично, у спокійній формі пояснювати цим лемкам, які не називають себе українцями, що лемки є частиною українського народу і що це є доказана істина, є добра, якщо говоримо про людей, які хочуть слухати цих порад і не є воюючими антиукраїнцями.

В моїй статті я взагалі не висловився чи доцільно було міняті назви світової лемківської організації. Я не є членом, а змінити назву є прерогативою членів. Думаю, що потрібно було відмежуватися від угруповань, які проповідують політичний русинізм на

антиукраїнській основі. Цих людей переконати неможливо. Вони радше стануть поляками або словаками, чим українцями. Про це подбали чужі агенти, які хочуть поділити українців і зневалізувати українську проблему, передовсім у Словаччині та в Польщі. Про це промовисто пише знавець цих справ Микола Мушинка в статті "Неорусинство та його політичний контекст" ("Вісти з України", ч. 38, 25 вересня 1997): "Неорусинство, або попітничий русинізм є антиукраїнським політичним рухом, в основу якого покладено антинаукове твердження, що карпатські русини (включаючи галицьких лемків) є окремою нацією або народом". До неорусинських організацій Мушинка зачисляє "Русинську оброду", "Общество подкарпатських русинов", "Товариство друзів Підкарпатської Rusi" в Празі, "Стоваришенні лемків" у Польщі, "Руска матка" в Югославії, "Організація русинів" в Угорщині та "Карпаторусинський дослідний центр" в США. Ці організації створили "Світовий конгрес русинів" з осідком у Пряшеві, який веде систематичну антиукраїнську пропаганду, організовуючи світові з'їзди, наукові конференції, контакти з ООН, Європейською унією. Вони забезпечили собі підтримку від словаків, поляків, мадярів, чехів і москальів у своїй політичній діяльності. Створено тимчасовий уряд з міністерствами. Чи є перспективи для Світової Федерації Лемків співпрацювати з цими людьми, спокійно переконувати їх, що вони українці? Здається, ні. Проте, як радить п. Красовський, не потрібно відмежуватися від поодиноких діячів, щиріх лемківських патріотів таких як Федір Гоч, П. Стефанівський і П. Мурянка навіть якщо вони не називають себе українцями.

I ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Ми бачимо як наші противники, політичні русини не цураються політичної діяльності, завдаючи поважної шкоди для української справи, особливо на Пряшівщині. Пряшівці української орієнтації також зорганізували політичну організацію "Піддуклянську демократичну громаду", яку очолює Іван Бача. Вони заступають русинів-українців перед словацьким урядом, мають зустрічі та ставлять вимоги до представників законодавчої і виконавчої влади та місцевої самоуправи. Чи не настала пора зорганізувати політичну (не культурно-освітню чи фестивальну) українську організацію, або партію в Польщі? Пам'ятаймо, що Польща готується стати членом Європейської унії і НАТО і є членом ООН. Амбіції Польщі стати членом європейської сім'ї йдуть в парі зі зобов'язаннями до національних меншин.

БРАТТЯ ПОЛЯКИ, БРАТТЯ СЛОВАКИ

В нас віддавна встановилася тенденція шукати між поляками більших круків, людей, які нас розуміють,

є прихильні нам і навіть нас люблять. Я тим "спортом" не займався, не знаю таких поляків, але несподівано прочитав в щоденнику "Nowy Dziennik" з 10 березня 1998 репортаж Збіг'єва Рінгер "Країна пемків". Автор говорить про лемків як карпатських русинів, яких звичайно називають лемками. Цей давній пастуший люд створив протягом віків своєї історії оригінальну культуру, яка відрізняє його від інших народів Карпат. Це є архітектура, рвменсто, народні строї, звичаї і щоденне життя. Дальше йде опис скансену в Зидрановій, який створив і є його власником Теодор Гоч. Збіг'єв Рінгер так характеризує Теодора Гоча: пемко з походження, русин з уродження, поляк з державної принадлежності і прив'язання до країни. Пан Гоч, як розказує Рінгер, розповів йому, що Стапін зачислив лемків до українців і тому, що робив репресії відносно українців, дісталося від нього також лемкам. В 1945 виганяли пемків на Україну і страшили їх, що поляки будуть їх мордувати. Така була стапінська перфідія. Дальше пан Гоч розказав про своє повернення на батьківщину в 50-их роках, після служби в гірничих баталіонах. В статті не згадано про акцію "Віслі" і чому після повернення пан Гоч застав тільки зарища і руїни...

Збіг'єв Рінгер є прикладом лопяка, який любить пемків. Він бачить лемків як такий собі "оригінальний, пастуший людек". Стапін зробив їх українцями і переслідував як і всіх українців. Страшив їх поляками, хоч тім нічого від поляків не загрожувало. Теодора Гоча характеризує як порядного лемка, "gente ruthenus, nacione polonus", який понад все плюбить Польщу.

Врадуваний, що знайшов "доброго поляка", я рішив розшукати доброго словаця, тому, що цікавлюся Пряшівчиною. В тижневику "Нове життя" ч. 7-8 з 20-го лютого 1998 року знайшов рецензію Василя Франка "Історія Словаччини і русини-українці" на книжку Мілана Дюрица "Історія Словаччини і споваків" ("Dějiny Slovenska a Slovákov") видану в 1996 році в Братиславі і призначену як допоміжний посібник учителів історії. Автор Мілjan Дюрица, уродженець Пряшівчини зі села Крив'яна біля Сабинова, монах салезіанин, професор історії Центральної і Східної Європи в Падуї (Італія) і богословського факультету Братиславського університету ім. Коменського. Цей автор перекручує або замовчує історію

русинів-українців Пряшівчини, які живуть в границях Словаччини. Наприклад, ані словом не згадував про славетний Краснобрідський монастир і його пов'язання з князем Федором Корятовичем. Цей монастир був віками визначним культурно-релігійним центром. Нема в історії фактів діяльності визначних греко-католицьких Пряшівських владик П. Тарковича, Й. Гаганца. Греко-католицьку церкву називає Slovenska cirkev východného obrodu або byzantského ritu. Не згадує цей автор про пробудителів русинів українців Олександра Духновича й Олександра Павловича. Замовчано також історію русинів українців у міжвоєнний чехословацький період. Автор Мілjan Дюрица проте лідкрослив, що після приходу Червоної армії на Пряшівчину "Советські тайні агенти заложили 1 березня 1945 року в Пряшеві Українську народну раду Пряшівчини під проводом Василя Каравана". В дійсності цю Раду встановив з'їзд депутатів зі всіх місцевостей Пряшівчини, яка мала їх представляти перед урядом. Після автора, укрінство на Пряшівчині це звичайна советська інтрига. Політичні русини вживаюти цей аргумент, що українство на Пряшівчині було штучно насаджене стапінським режимом. Таке твердження це є звичайна антиукраїнська пропаганда. Вже в 1918 році Омелян Невицький зорганізував в Старій Любовні Народну руську раду, яка заявила за приєднання Закарпаття і Пряшівчини до України (ЗУНР). Українську ідею ширив на Пряшівчині у 20-их роках Владика Діонізій Нараді. Дальше, Мілjan Дюрица пише, що 29 червня 1945 року уряд Чехословаччини протиконституційно підписав у Москві договір про відокремлення Підкарпатської Русі від території Чехословаччини і заполучення її до СРСР. Варта призадуматися чому добрий словак Мілjan Дюрица, духовна особа, науковець, який народився у руському краю, має таке кавалерське ставлення до русинів українців. Чи є він білим круком між словаками, таким круком як Збіг'єв Рінгер між поляками? Чи може всі круки є чорні коли йдеться про відношення братів поляків і братів споваків до українців, які проживають в границях їх держав? Цікаво чи пан Іван Красовський знайшов білих круків між поляками, відвідуючи рідні сторони на Лемківщині?

Василь Василів

На цьому дискусію припиняємо. — Ред.

ШАНОВНІ ПЕРЕДПЛАТНИКИ

Просимо своєчасно повідомляти нас про кожну зміну Вашої адреси, а тим запевните собі безпереривне отримування "Лемківщини". — Адміністрація.

ВІДНОВИЛИ ЦЕРКВУ В С. ДАЛЬОВА, СЯНІЦЬКОГО ПОВІТУ

Сучасний вигляд відремонтованої церкви, яка була побудована у 1936 р. Після війни служила як магазин; були навіть спроби цілковито її розібрати.

Заходом двох родин, які після акції "Вісла" залишилися в селі, та при допомозі колишніх жителів Дальової та Посади Яслиської церкву відремонтовано та після 50-ти років церква св. Параскевії знов стала Домом Божим...

В. Матлага

КОЛЯДА 1997-98 р. СПИСОК ЖЕРТВОДАВЦІВ

3-Й ВІДДІЛ ООЛ, ПАССЕЙК, Н.Дж.

По 100.00 дол. — С. і А. Малиняк, С. Шевчук;
75.00 дол. — С. і М. Дупляк;
60.00 дол. — С. Пелтишин;
55.00 дол. — І. Хомко;
по 50.00 дол. — С. Косцюлек, М. Кош, І. Пацуляк, М. Гнатейко, Б. і І. Чайківські, родина Скала, Т. Олещук, Д. Богай, А. і В. Гаргай, П. Русинко, П. і А. Гресь;
по 40.00 дол. — Д. і О. Темницькі, Ю. Гаргай, Т. Косцюлек;
35.00 дол. — родина Лещук;
по 30.00 дол. — З. Знак, І. Зельонка, С. Журавський, Т. і М. Малиняк, Я. Прегнер, Й. Рось, Є. Андрах, Ю. Оліярник, В. Котис, В. Зельонка, Р. Млинарик, І. і Я. Петрик, П. Баран, А. Баран, П. і Л. Палюх, І. Долошицькі;
по 25.00 дол. — Б. Журавський, Р. Андрах, Т. Маршівський, І. Буртик, І. Панчик, С. Перун, Е. Котис, Ю. Гончаренко, М. Чабан, І. Косцюлек, Укр. Нар. Дім;
по 20.00 дол. — Я. Завойський, М. Вітек, Я. і М. Завойські, Б. Завойський, Ст. Татаренко, В. Грицков'ян, В. Войнов, В. Дидух, Г. Михайлишин, Я. Данків, М. Лазебний, Д. Мацко, М. Мочула, В. Янців, В. Марущак, І. Гресь, П. Ярошак, В. Солтис, А. Пруска, І. Карлицький, Д. Демчар, М. і М. Філевич, В. Ткач, М. Куземчак, А. Ленів, Т. Корбак, В. Головко, В. Говроняк, С. Гавроняк, М. Пелтишин, І. Андрах, Ю. і П. Вілоцькі, Т. і С. Олівер, Ф. Лещинський, В. Васів, В. Тижбір, С. Демчар, родина Чучак, Т. Тараківський, І. Білобронь, В. Юрченюк, В. і М. Палюх, П. Гира, І. Сапар, М. Карлицький, І. Васильків, С. Ульчак, М. Малюх;
15.00 дол. — М. Кулик;
по 10.00 дол. — М. Білій, М. Грицков'ян, А. Дідух, С. Дідух, В. Пелтишин, Микич, А. Клименко, П. Олещук, С. Білобронь, М. Палюх, У. Палюх;
по 5.00 дол. — Г. і О. Мочурад, Н.Н.

4-Й ВІДДІЛ ООЛ, КАРТЕРЕТ, Н.Дж.

250.00 дол. — Кредитова Кооператива "Самопоміч";
по 30.00 дол. — І. Васічко, Ю. Пласконь;
по 20.00 дол. — В. Матлага, А. Моряк, А. Гнатишак, М. Вуйцьо, Михайло Камінський, Ю. Полянська, І. Urda, Р. Вархила, Микола Камінський;
по 10.00 дол. — І. Копій, М. Urda, Укр. Горож. Клуб, С. Каша, І. Кушнір, М. Гидзік, Г. Погода, В. Янів, В. Дитиняк, Я. Турко.

Збирщики: І. Васічко, А. Гнатишак.

5-Й ВІДДІЛ ООЛ, ІРВІНГТОН, Н.Дж.

250.00 дол. — д-р Л. Кузьмак;
по 100.00 дол. — Кредитова Кооператива "Самопоміч" Нюарк, Л. Г'єх, М. Литвин-Литвин;
75.00 дол. — д-р Шеєдин;
по 50.00 дол. — С. Бігуняк, В. Васічко, д-р Ю. Стефанівський, С. Пужик;
по 40.00 дол. — І. Нищіт, І. Копина, Т. Пиж, С. Ільчишин, В. Кріль, Я. Василишин;
35.00 дол. — М. Гривна;
по 30.00 дол. — В. Закамарок, С. Палюх, П. Фризюк, І. Сорока, В. Бренич, А. Гбур, Д. Подбережняк;
по 25.00 дол. — В. Кікта, О. Бойко, С. Шопа, П. Батків, С. Кметь, О. Лацко, Л. Лесько, М. Дзіман, Е. Ратич, М. Цьок, О. Лазірко, О. Ткач, Т. Полянський, М. Шпигульський;
по 20.00 дол. — Я. Буденович, О. Лисенецький, Й. Дідик, В. Цінайко, В. Боярський, Ю. Чарний, Л. Винарчук, В. Роговський, Н. Гладка, І. Гладка, В. Кульманницький, М. Саменишин, О. Смаль, А. Кейбіда, І. Котляр, В. Ковбильянський, З. Федорчук, Р. Смолінець, М. Саверуса, В. Закорченний, Г. Хухра, Р. Лесько, М. Борис, І. Літвин, Р. Бойко, А. Феденишин;

**Ярина Зоряна
(Катрія Гуцал)**

"НА СТОРОЖІ ДУШІ"

Вірші, оповідання, спомини з рідного Надсяння

Ціна з пересилкою і двома карточками \$10.00

Набути можна:

Katherine Hucal
7557 Dallas Lane North
Maple Grove, MN 55311

по 15.00 дол. — І. Іванчук, І. Калинович, Ю. Псюк;
по 10.00 дол. — А. Гудзай, А. Гудзай, О. Кутій, А. Брик, Р. Мигаль, В. Гончарик, М. Кітвіс, Д. Саванчук, Т. Кушнір, П. Палюс, Н. Савицька.

7-ИЙ ВІДДІЛ ООП, ДЖЕРЗІ СІТІ, Н.Дж.

150.00 дол. — Кредитова Кооператива "Самопоміч";
по 60.00 дол. — Парафія св. Петра й Павла, С. і А. Малин'як;

35.00 дол. — Р. і П. Теличка;
30.00 дол. — Г. Гонос;

по 25.00 дол. — І. Лучеко, В. Жуковець;

по 20.00 дол. — В. Сохан, В. Гончарик, В. Блаженський, Ю. Ференцевич, Й. Подобінський, В. Добропольський, А. Олекса, С. Гира, П. Костик, Т. Бобер, М. Білій, І. Гончарик, П. Андрейчак, М. Петришин, Д. Тхір, М. Пилипчак, М. Малиновський, П. Лукачин, Д. Вох;

по 15.00 дол. — Л. Гбур, І. Цолько;

по 10.00 дол. — І. Свищук, М. Ділещук, І. Салабай, І. Шевчук, Т. Доманський, Е. Чекай, А. Кедрінський, М. Куций, М. Дністрян, І. Канінець, О. Сютя, М. Німчик, С. Гуралевич, А. Калинович, І. Білій, Г. Костів, О. М. Пойслер, М. Кушнір, С. Пиртей, Ю. Колодій, Т. Пристащ, П. Пристащ, Л. Часто, С. Васко, М. Білій, М. Мацях, С. Максимчук, В. Білик, П. Фуга, О. Массаковська, Т. Білоус, А. Фусяк, П. Каніщак, Г. Гаврилюк, С. Кравченюк, З. Галькович;

по 5.00 дол. — В. Семчишин, А. Малиновський, А. Галущак, Я. Вацяк, С. Кахнич, В. Жипадло, Л. Оленін, І. Демчур, П. Валерій, Стеблецький, О. Ференц, Б. Новосад, І. Вішка, Н. Ковбасюк, Шевель, П. Палка.

8-ИЙ ВІДДІЛ ООП, ЧІКАГО, ІЛ.

150.00 дол. — Каса "Самопоміч";
100.00 дол. — О. Поливка;
50.00 дол. — Р. Савка, О. і Р. Тхорик, Банк "Певність", ЦУКА, Українська Кооп. Агенція, І. Бискош, Б. Бухвак;

40.00 дол. — М. і І. Гринів;
по 30.00 дол. — О. Гарбера, І. Лебедович;
25.00 дол. — І. Кліш;
20.00 дол. — М. Чурма, Б. Федірко, Й. Баран, О. Терефенко, С. Гаврилечко, М. Ващур, Б. Савка, В. Тех, І. Тхорик, С. Мороз, М. і М. Ділендорф, А. і З. Марінец, С. Вербович, О. Кукуруза, О. Коверко, Ю. Бозіо, Л. і Б. Бендза, Я. Кравчишин;

10.00 дол. — Д. Біланич, Д. Назаренко, І. Верхніанський;

15.00 дол. — М. Івашко;
5.00 дол. — В. Яценко.

11-ИЙ ВІДДІЛ ООП, ВОТЕРВЛІТ, Н.Й.

25.00 дол. — А. Білинський;
по 20.00 дол. — І. Романишин, М. Савків мол., А. Демчар, І. Карабин, М. Завійський, А. Васенюко, В. Мокей, П. Шевчук, М. Філь, І. Філь, Д. Кулик, К. Галецький, І. Суховацький, М. Сорока, С. Мочульчий, Р. Маселко, І. Ротко;

по 15.00 дол. — П. Ксеніч, І. Мокей, В. Коцур, І. Демчар;

по 10.00 дол. — С. Єдинак, С. Ксеніч, І. Зендран, П. Спяк, М. Бережанський, В. Літинський, П. Спяк, Д. Коцан,

А. Урбан, Є. Наболотний, З. Смит, П. Урбан, П. Тарновський, І. Удич, Б. Зволінський, М. Бобеляк, Р. Гарасимяк, Ф. Кошикар, Я. Кушнір, В. Мадзелян, Г. Ільницький, Б. Білиця, А. Федорчак, І. Грицковян, Р. Мацюк, В. Слободян;

по 5.00 дол. — С. Гебуза, В. Терлецький, М. Сенета, П. Спак, Д. Скалій, П. Філяк, В. Боднар, О. Омецінський, Д. Кач, М. Сисак, М. Данко, М. Савків, С. Поповська, С. Галібей, С. Бачинська, В. Стадник, З. Білас, І. Гудак, Г. Сорока, Т. Ракочий, М. Гудак;

2.00 дол. — М. Бунца.

17-ИЙ ВІДДІЛ ООП, РОЧЕСТЕР, Н.Й.

По 25.00 дол. — Українська Федеральна Кредитова Кооператива, Рочестер, Р. Куціль, В. Корнило, Я. Глушко, П. Герис;

по 20.00 дол. — Н. Павлічко, І. Шурин, М. Масловський, У. і М. Бабюк, С. Король, В. Кавин, Р. Шпак, А. Котлячук, А. Юріш, М. Білей, М. Корнило, М. Яцків;

по 15.00 дол. — І. і Н. Олексин, П. Даюба, О. Павлюк, Т. Кахникович;

по 10.00 дол. — С. Адамчук, І. Лялюк, М. і Д. Лесів, І. Адамчук, Н. Червінські, В. Івасин, В. Завадський, В. Білан, В. Шурин, З. Масловський, М. Масловський, В. Сар, А. Притискач, Е. Кулак, О. Шурин Белка, О. Соботович, М. Благий, І. Лехновський, В. Івасив, В. Рабарський, М. Липак, М. Фалат, А. Ільчишин, В. Бучек, Л. Ріопка, К. Муда, В. Зборовський, І. Лазар, А. Харамбура, М. Білозір, Д. Бездух, М. Фалат, І. Пороус, П. Балко, Н. Мазурчак, О. Тимоц, М. Тимчишин, М. Єйна, о. В. Годенчук, В. Пилищенко;

по 5.00 дол. — Б. Хом'як, В. Когут, П. Осаців, М. Балич, С. Опшанський, Т. Шот, В. Білик, Б. Борис, В.

ЗАМІСТЬ КВІТІВ

Замість квітів на свіжу могилу моого близького земляка

БЛ. П. Д-РА МИКОЛИ ГНАТИКА

народженого в Одреховій, пов. Сянік, складаю **\$50.00** на Фонд Фундації Дослідження Лемківщини.

Інж. Любомир Мізь

Гринчишин, Р. Косьцюк, С. Кобасовський, М. Литвинец, В. Чернєвич, Б. Снігур, М. Кліш, Т. Коваль, Д. Мильник, В. Колинич, П. Білоус, А. Ю. Дністрян, С. Ігнаток, Е. Липак, Т. Мильник, М. Шурин, В. Бездух, І. Гришина, Л. Хархаліс, С. Чопач, А. Кісіль, В. Глушко, Б. Боднарук, І. Кволик, М. Мигович, Е. Заголевський, Л. Білик, І. Свірський;

по 2.00 дол. — І. Свирида, Ф. Стасів, П. Стадник.

ДЕЛЕГАТУРА ООП, ПАРМА, Ог.

По 20.00 дол. — П. Дмитрик, Б. Мілян, С. Кріслата;

по 10.00 дол. — М. Криса, Й. Фалат, Д. Мігеліч, М. Г. Данило, (нечітко), А. Мучка, Т. Бурий, Б. Ращецький;

5.00 дол. — Д. Палайда. **Збірщик:** П. Дмитрик

25.00 дол. — П. і Р. Пенгрин;

15.00 дол. — Т. Василик;

по 10.00 дол. — Р. Швець, М. Гнатів, М. Сенуга, В. Мисів, Р. Боднарук;

по 5.00 дол. — М. Дидик, А. Керик, А. Сишкевич, Б. Слішинська, Н. Н., Е. Гейніш. **Збірщик:** П. Пенгрин

Згідно з журналістичною практикою, редакція приймає тільки оригінали статтей чи дописів. Статті, які були вислані/надруковані в інших журналах чи часописах не будемо поміщувати.

Редакція не приймає матеріалів не підписаніх авторами та застерігає за собою право скро-чувати статті та правити мову. Пристані матеріяли редакція не повертає.

Статті підписані авторами, висловлюють їх власні погляди, а не погляди редакції. Редакція не буде поміщувати невірливих, образливих для кого-небудь висловів.

Передрук матеріалів з "Лемківщини" дозволяється при умові подання повної назви журналу.

Адреса: "LEMKIVSHCHYNA" Magazine, P.O. Box 7, Clifton, NJ 07011-0007, USA

"LEMKIVSHCHYNA" Magazine is published quarterly by Organization for Defense of Lemko Western Ukraine, Inc., P.O. Box 7, Clifton, NJ 07011-0007, USA.

Subscription Rate: in the United States of America \$ 12.00 per year (Bulk mail), in countries other than U.S., annual subscription is \$ 16.00 in U.S. currency; single copy: US \$3.00.

Квартальник "ЛЕМКІВЩИНА" видаває Організація Оборони Лемківщини в Америці.
Адреса: P.O. Box 7, Clifton, NJ 07011-0007, USA.

Річна передплата: в США 12.00 ам. дол. звичайно поштою; в країнах поза межами США 16.00 ам. дол. річно; Ціна поодинокого числа 3.00 ам. дол.

Return to "LEMKIVSHCHYNA"
P.O. Box 7
Clifton, NJ 07011-0007

BULK RATE
U.S. POSTAGE
PAID
CLIFTON, NJ
PERMIT No. 937

<http://lemko.org>

Digitally signed by http://lemko.org

DN: cn=http://lemko.org, o=Walter Maksimovich,

ou, email=walter@lemko.org, c=US

Date: 2009.12.27 00:20:00 -05'00'

НАШІ ВИДАННЯ

ДЕРЕВ'ЯНА АРХІТЕКТУРА УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ	40.00 ам.дол.
(альбомний формат, тверда справа)	
АННАЛИ, Ч. 4. Матеріали про Лемківщину	15.00 ам.дол.
(твєрда, полотняна справа, 256 стор.)	
АННАЛИ, Ч. 5. матеріали-документи про Лемківщину	20.00 ам.дол.
(твєрда, полотняна справа, 256 стор.)	
Марія Остромира. ЛЕМКІВЩИНА В ОГНІ. Повість.	10.00 ам.дол.
(твєрда, кольорова справа, 264 стор.)	
Т. і М. Лопаткевич. МАЛА САКРАЛЬНА АРХІТЕКТУРА ЛЕМКІВЩИНИ	25.00 ам.дол.
(твєрда, полотняна справа, 490 стор.)	
"БУДЬ ЗДРАВА ЗЕМЛИЦЕ"	5.00 ам.дол.
(українські народні пісні про еміграцію)	

До замовлення просимо ласкаво додати 2.50 дол. (до кожної книжки) на покриття коштів пересилки

Замовляти на адресу:

The Lemko Research Foundation, Inc.
P.O. Box 7
Clifton, New Jersey 07011